

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., професор

_____ Володимир СИБІРЦЕВ

«___» _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Управління оборотними активами підприємства»

Виконала: здобувач вищої освіти 2 курсу, групи ФС-21М
ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

_____ **Лимаренко Оксана Олександрівна**

«___» _____ 202__ р.

Керівник роботи: кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та страхування

_____ **Шалімов Володимир Володимирович**

«___» _____ 202__ р.

Рецензент: кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри економіки, менеджменту та
комерційної діяльності

_____ **Сторожук Оксана Василівна**

м. Кропивницький

Завідувачу кафедри фінансів, банківської
справи та страхування

Сибірцеву В.В.

здобувача вищої освіти економічного
факультету групи ФС-21М

(ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»)

Лимаренко Оксани Олександрівни

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконати кваліфікаційну роботу за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти на тему: «Управління оборотними активами
підприємства».

«___» _____ 20__ р.

(підпис)

Погоджено:

Керівник кваліфікаційної роботи:

_____ канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та
страхування, **Шалімов Володимир Володимирович**

(підпис)

«___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування:

_____ док. екон. наук, професор **Сибірцев Володимир Васильович**

(підпис)

«___» _____ 20__ р.

Центральноукраїнський національний технічний університет
Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Ступінь вищої освіти магістр
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри

Володимир СИБІРЦЕВ

«__» _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Лимаренко Оксани Олександрівни

(прізвище та ініціали)

1. Тема роботи Управління оборотними активами підприємства

(назва)

2. Керівник роботи Шалімов Володимир Володимирович

(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

канд. екон. наук, доцент

3. Строк подання роботи до захисту _____

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи

Метою дослідження є розгляд теоретичних засад, аналіз практичних аспектів управління оборотними активами на підприємстві та розробка рекомендацій, які спрямовані на поліпшення ефективності їх використання.

Завданнями дослідження для досягнення поставленої мети є:

- вивчення теоретичних аспектів управління оборотними активами на підприємстві шляхом уточнення сутності оборотних активів, їх складу та формування системи управління;
- характеристика науково-методичних підходів до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві;
- проведення аналізу складу, структури, динаміки та джерела фінансування оборотних активів досліджуваного підприємства;
- дослідження ефективності управління оборотними активами на підприємстві;
- визначення напрямків удосконалення процесу фінансування та підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	<i>Шалімов В.В.</i>		
2	<i>Шалімов В.В.</i>		
3	<i>Шалімов В.В.</i>		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану дослідження		
2.	Підбір та вивчення літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи		
3.	Підготовка та подання керівнику: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - вступу та висновків		
4.	Подання робочого варіанту роботи керівнику		
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника		
6.	Нормо-контроль секретаря ЕК, перевірка на академічну доброчесність		
7.	Відгук керівника		
8.	Рецензування роботи. Підготовка документів, що подаються до ЕК (листи, довідки, інформаційний листок, висновок-виписка, опубліковані статті).		
9.	Подання роботи завідувачу кафедри на допуск до захисту		
10.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень завідувача кафедри.		
11.	Подання роботи та супровідних документів до ЕК		
12.	Захист роботи		

Дата видачі завдання:

«__» _____ 20__ р.

(підпис керівника)

Шалімов В.В.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання:

«__» _____ 20__ р.

(підпис здобувача)

Лимаренко О.О.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Лимаренко О.О. Управління оборотними активами підприємства. Рукопис.

Кваліфікаційна робота за ступенем вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2022.

У роботі досліджено теоретичні та методичні основи управління оборотними активами підприємства. Поглиблено сутність оборотних активів підприємства, охарактеризовано систему управління ними. Досліджено науково-методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві.

Проаналізовано склад, структуру, динаміку та джерела фінансування оборотних активів філії «Кіровоградська ДЕД» ДП «Кіровоградський облавтодор». Визначено тип політики фінансування оборотних активів досліджуваного підприємства.

Розроблено рекомендації щодо покращення процесу управління оборотними активами підприємства, які містять комплекс заходів із оптимізації структури джерел їх фінансування. Обґрунтовано пропозиції стосовно формування ефективного механізму управління складовими елементами оборотних активів підприємства: дебіторською заборгованістю, виробничими запасами та грошовими коштами. Запропоновано створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства на основі діагностичного інструментарію.

Ключові слова: оборотні активи, управління оборотними активами, ефективність управління оборотними активами, запаси, дебіторська заборгованість, грошові кошти, джерела фінансування оборотних активів.

ANNOTATION

Lymarenko O.O. Management of current assets of a company. – Manuscript.

The Graduate Thesis for the Master's Degree in Higher Education in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance". – Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2022.

The theoretical and methodical bases of management of current assets of an enterprise were investigated in the work. The essence of current assets of an enterprise was deepened and the system of their management was described. The scientific-methodical approaches to the assessment of managerial efficiency of current assets at an enterprise were investigated.

The composition, structure, dynamics and sources of financing of current assets of «Kirovohrad ROA» as a branch of the State Enterprise «Kirovohrad Oblavtodor» were analyzed. The type of financing policy of the current assets of the investigated enterprise was determined.

The recommendations for improving the management of current assets of the enterprise, containing a set of propositions aimed at optimizing of the structure of sources of their financing, were devised. The propositions concerning the formation of an effective mechanism of management of the following integral elements of the current assets of the enterprise were substantiated: accounts receivable, production inventories and financial resources. The creation of an effective system of management of current assets of the enterprise on the basis of diagnostic tools was proposed.

Key words: current assets, management of current assets, efficiency of management of current assets, inventories, accounts receivable, financial resources, sources of financing of current assets.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
1.1. Економічна сутність, класифікація та джерела формування оборотних активів підприємства.....	8
1.2. Система управління оборотними активами підприємства.....	13
1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА (на прикладі Філії «Кіровоградська ДЕД» ДП «Кіровоградський облавтодор ДАК «Автомобільні дороги України»).....	30
2.1. Загальна економічна характеристика та аналіз основних показників діяльності підприємства.....	30
2.2. Аналіз структури та динаміки оборотних активів підприємства.....	36
2.3. Оцінка ефективності управління оборотними активами підприємства.....	44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....	52
3.1. Формування ефективного механізму управління складовими елементами оборотних активів підприємства.....	52
3.2. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів підприємства.....	63
3.3. Створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства на основі діагностичного інструментарію.....	70
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність теми. Необхідною умовою стабільного розвитку будь-якого підприємства є наявність у нього фінансових ресурсів, значна частина яких направляється на формування оборотних активів. Забезпечення безперервності виробничого процесу та збутової діяльності вимагає постійного інвестування ресурсів в оборотні активи для здійснення розширеного відтворення.

Сучасні кризові явища в економіці для багатьох вітчизняних підприємств проявляються гострою нестачею фінансових ресурсів для формування оборотних активів і, як наслідок, неефективне їх використання. Тому одним з найактуальніших завдань у забезпеченні фінансової стійкості вітчизняних суб'єктів господарювання є суттєве вдосконалення механізму управління оборотними активами. Процес управління оборотними активами підприємства спрямований на їх раціональне формування в необхідному і достатньому об'ємі, оптимальному по складу та структурі при мінімальних витратах, а також на підвищення ефективності їх використання, що прямо впливає на ліквідність підприємства, його фінансову стійкість, платоспроможність та рентабельність.

Теоретичним та практичним аспектам управління оборотними активами підприємства присвячені наукові праці багатьох учених-економістів. Серед них можна відзначити: І.О. Бланка, В.В.Ковальова, М.Р. Ковбасюка, А.М. Поддєрьогіна, С.Ф. Покропивного, Е.С. Стоянову, І.Ф. Стефанів, Н.Я. Спасів, О.О. Терещенка, І.Я. Чугунова та інших. Серед зарубіжних учених цим питанням приділяють увагу І.Т. Балабанов, А.М. Бірман, В.В. Бочаров, В.В. Ковальов, М.І. Литвин, Л.Н. Павлова, О.С. Стоянова, А.Д.Шеремет та інші. Поряд з цим, є певні теоретичні і практичні проблеми, що лишаються невирішеними і потребують подальшого опрацювання як на рівні підприємств, так і на рівні економіки в цілому.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розгляд теоретичних засад, аналіз практичних аспектів управління оборотними активами на підприємстві та розробка рекомендацій, які спрямовані на поліпшення

ефективності їх використання.

Завданнями дослідження для досягнення поставленої мети є:

- вивчення теоретичних аспектів управління оборотними активами на підприємстві шляхом уточнення сутності оборотних активів, їх складу та формування системи управління;
- характеристика науково-методичних підходів до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві;
- проведення аналізу складу, структури, динаміки та джерела фінансування оборотних активів досліджуваного підприємства;
- дослідження ефективності управління оборотними активами на підприємстві;
- визначення напрямків удосконалення процесу фінансування та підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства.

Об'єкт дослідження – процес управління оборотними активами підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти управління формуванням та використанням оборотних активів підприємств.

Методи дослідження. Методологічною базою досліджень слугували загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Зокрема, для дослідження сутності оборотних активів підприємства та основ управління ними застосовувались методи аналізу і синтезу, систематизації та теоретичного узагальнення матеріалів наукових джерел; для оцінки ефективності використання оборотних активів підприємства – методи системного і комплексного підходу; для аналізу динаміки та наочного зображення фінансово-економічних показників підприємства та показників використання оборотних активів - статистичний та графічний методи; для визначення напрямків підвищення ефективності управління оборотними активами – методи абстрактного аналізу, формалізації та узагальнення.

Інформаційною базою дослідження були законодавчо-нормативні акти, вітчизняні положення (стандарти) бухгалтерського обліку та міжнародні

стандарти фінансової звітності, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, первинні документи, облікові реєстри, фінансова та внутрішня звітність Філії «Кіровоградська ДЕД» ДП «Кіровоградський облавтодор».

Наукова цінність результатів дослідження заключається в удосконаленні теоретичних основ управління оборотними активами підприємств задля підвищення ефективності їх виробничо-господарської діяльності. Зокрема для прийняття ефективних управлінських рішень з управління оборотними активами досліджено чинники впливу на ефективність управління оборотними активами підприємств на трьох рівнях: мікро-, мезо- та макrorівні; подальшого розвитку набуло визначення категорії «оборотні засоби», які пропонується розглядати як вартісний вираз частини активів підприємства, які в процесі виробничо-господарської діяльності набувають форми оборотних виробничих фондів і фондів обігу та в чіткій послідовності проходять грошову, виробничу і товарну стадії.

Практичне значення одержаних результатів і висновків полягає у тому, що запропоновані узагальнення можуть становити методичну основу ефективного управління оборотними активами підприємства в сучасних умовах. Практична реалізація запропонованих в роботі методичних рекомендацій може бути корисною при виборі стратегічних напрямків подальшого розвитку підприємства, плануванні його виробничо-господарської діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та наукові результати кваліфікаційної роботи були обговорені на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і учнівської молоді «Облік, оподаткування і контроль в управлінні» (м. Кропивницький, 24 листопада 2022р.).

Публікації. За результатами наукового дослідження автором було опубліковано тези «Прийоми та методи аналізу фінансового стану підприємства».

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота містить зміст, вступ, основну частину, яка складається з трьох розділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Робота викладена на 89 сторінках,

містить 4 таблиці, 12 рисунків, 15 додатків. Список використаних джерел охоплює 77 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність, класифікація та джерела формування оборотних активів підприємства

Оборотні активи відіграють ключову роль у формуванні ресурсів підприємства, їх склад та структура чинить вплив на фінансовий стан підприємства та визначає перспективи його подальшого розвитку.

У економічній літературі можна зустріти значну кількість понять, зокрема такі: «оборотні активи», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотні фонди і фонди обігу» та «оборотний капітал». Деякі автори часто ототожнюють ці категорії.

Поняття «оборотні кошти» більше набуло розповсюдження в умовах командно-адміністративної економіки. До їх складу включали грошові суми, які потрібні підприємству для придбання матеріалів, сировини, на виплату заробітної плати та сплату податків і інших витрат, оплачених у поточному періоді.

Оборотні кошти трактувалися як форма руху вартості, її кругообіг на підприємстві. Вони вкладалися у грошовій формі для придбання запасів основної та допоміжної сировини, матеріалів, виробничого інструменту, інвентарю, напівфабрикатів і готової продукції. Їх функція полягала у розрахунково-платіжному обслуговуванні кругообігу цінностей. У такому розумінні оборотні кошти виступали фінансовим важелем управління виробничо-господарською діяльністю підприємства [55]. Виходячи з цього, можна дійти висновку, що оборотні кошти підприємства займають ключове місце в системі управління і потребують значної уваги.

Використовуючи надбання західних економістів, пізніше почали використовуватись терміни «оборотні активи», «оборотні засоби», та «оборотний капітал».

М.Н. Крейніна дає визначення: «Оборотні активи - мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальних умовах роботи протягом року, або навіть більш коротшого періоду в межах року перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів і т.п.» [36, с. 53].

М.Д. Білик вважає, що: «Оборотні активи - група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями» [3, с. 76].

Ці науковці зосереджують увагу на періоді, впродовж якого дані активи можуть бути перетворені на гроші, який дорівнює одному виробничому циклу або одному календарному року.

В.В. Янковська трактує оборотні активи як: «сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаються протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу» [77].

Згідно з думкою І.В. Ковальчук: «...Кошти підприємства, авансовані в предмети праці, разом із залишками грошей на його банківському рахунку, становлять оборотні засоби (оборотні кошти) підприємства. Оборотні засоби є найбільш мобільною частиною його активів. За умов звичайної господарської діяльності вони безперервно здійснюють кругообіг, знаходячись на стадії виробництва, то в сфері обігу, змінюючи при цьому свою форму у відносно короткий строк (менш за рік або операційний цикл). Так, виробничі запаси сировини і матеріалів передаються на подальшу обробку у виробничі цехи, де з них виготовляється продукція. Запаси готової продукції шляхом продажу переходять у дебіторську заборгованість, яка, в свою чергу, за настанням строку платежу перетворюються на грошові кошти...» [31].

У своїх працях І.О. Бланк оборотні активи визначає як: «сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточну виробничо-

комерційну діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу» [5].

Т.А. Демченко вважає, що: «оборотні активи – це сукупність оборотних фондів і фондів обігу, які використовуються для фінансування поточної господарської діяльності і виражені в грошовій формі [16].

С.Д. Ільєнкова розкриває оборотні активи як: «фінансові ресурси, вкладені в об'єкти, використання яких здійснюється фірмою або в рамках одного відтворювального циклу, або в рамках відносно короткого періоду часу» [26].

В.В. Ковальов та О.С. Філімоненков оборотні активи трактують як: «натурально-речовинна категорія, тобто як засоби підприємства, які повністю переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції» [30; 69]. З таким визначенням можна не погодитись, оскільки за умов товарно-грошових відносин матеріальні засоби підприємств виражаються не лише в натуральній, а й у грошовій формі.

Відповідно до НСБО оборотними активами є кошти та їх еквіваленти, використання яких не обмежене, а також інші активи, призначені для продажу чи споживання протягом операційного циклу або протягом дванадцяти місяців із звітної дати. [50]. До них належать ті активи, які у бухгалтерському балансі підприємства відображаються у його другому розділі. До основних елементів оборотних активів належать: запаси, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції, грошові кошти та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів. У Господарському кодексі України зазначено, що оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів [12]. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» оборотні активи визначає як поточні, якщо: актив реалізується у своєму нормальному операційному циклі; актив утримується в основному з метою продажу; може бути реалізований протягом 12 місяців після звітного періоду або актив є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів, якщо немає обмежень щодо обміну

чи використання цього активу для погашення зобов'язання принаймні протягом 12 місяців після звітного періоду [43]. Отже, трактування цього поняття у вітчизняному законодавстві відповідає міжнародному.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що дефініції «оборотні активи» і «оборотні кошти» нелогічно ототожнювати, оскільки, по-перше, вони мають різні складові (оборотні активи містять, на відміну від оборотних коштів поточні фінансові інвестиції); по-друге, вони різняться тривалістю періоду функціонування (для оборотних активів її визначають в один рік або в операційний цикл, а для оборотних коштів - в один рік або кругообіг, а кругообіг – це операційний цикл плюс цикл комерційно-фінансовий, тобто тривалість періоду функціонування оборотних коштів довше на час комерційно-фінансового циклу); по-третє, оборотні активи споживаються і витрачаються у процесі виробництва, тобто переносять свою вартість на готову продукцію, тоді як оборотні кошти, як найбільш ліквідні ресурси, лише авансуються у виробництво).

Також нетотожні терміни «оборотні активи» і «оборотний капітал», оскільки оборотні активи є складовою активу балансу та відображають характер їх розміщення, а оборотний капітал виступає джерелом їх формування і знаходиться в пасиві балансу. Обсяг оборотного капіталу показує забезпеченість основної діяльності підприємства власними фінансовими ресурсами. Проте, якщо їх недостатньо в обіг можуть залучатися кредитні ресурси або кошти, призначені для погашення заборгованості з поточних зобов'язань. Отже, з погляду бухгалтерського балансу, оборотний капітал – це перевищення оборотних активів підприємства над його короткотерміновими зобов'язаннями [55].

Здійснивши аналіз поглядів та визначень різними авторами поняття «оборотні активи» пропонується розглядати їх як вартісний вираз частини активів підприємства, які в процесі виробничо-господарської діяльності набувають форми оборотних виробничих фондів і фондів обігу та в чіткій послідовності проходять грошову, виробничу і товарну стадії.

Оборотні активи підприємства формуються тоді, коли організовується

підприємство та відбувається створення його статутного капіталу, джерелом наповнення якого є кошти засновників підприємства, які вони інвестують в цей процес. В ході виробничо-господарської діяльності джерелами поповнення оборотних активів стає прибуток, а також власні кошти підприємства у розмірі їх мінімального залишку, які постійно перебувають у його обороті (мінімальна заборгованість перед бюджетом та із виплати зарплати працівникам; резерви покриття майбутніх витрат; кошти кредиторів, отримані як передплата продукції (товари, послуги); кошти покупця.

На стан оборотних активів впливають економічні умови функціонування підприємств. Забезпечити задоволення тимчасових додаткових потреб в оборотних активах та стимулювати їх ефективне використання покликані позикові кошти у вигляді короткострокових банківських кредитів. Зокрема підвищення цін на товарно-матеріальні цінності, що необхідні у виробничому процесі, несвоєчасне надходження коштів за відвантаженою продукцією, збільшення на складі нереалізованої продукції, заборгованість постачальників призводить до значного дефіциту оборотних активів. Як вихід можна скоротити або призупинити виробництво, однак це загрожує певними фінансовими труднощами аж до виникнення стану банкрутства. З іншої сторони, вирішення проблем нестачі оборотних активів лише за допомогою кредитів призводить до фінансової залежності підприємства від зовнішніх кредиторів та погіршення його фінансового стану.

Досить часто через брак фінансових ресурсів виникає необхідність відстрочки платежів іншим суб'єктам господарювання. Це так званий комерційний кредит, коли постачальник замість грошей одержує вексель або інше боргове зобов'язання.

Кредиторська заборгованість як залучене джерело формування оборотних засобів відноситься до позапланових. Її наявність свідчить про те, що підприємство у своєму виробничому процесі використовує кошти інших суб'єктів господарювання. Певна частина кредиторської заборгованості є закономірною, оскільки утворюється з огляду на діючий порядок розрахунків, але, як правило,

вона виникає через порушення платіжної дисципліни [47].

Існування простроченої кредиторської заборгованості може негативно вплинути на діловий імідж підприємства. Вона хоч і створює підприємству можливості тимчасового користування запозиченими коштами, однак призводить до зменшення показників ліквідності та платоспроможності. Тому ефективне управління кредиторською заборгованістю сприятиме усуненню негативних наслідків її наявності.

З метою здійснення достовірного та ефективного обліку й аналізу оборотних активів, науковці згрупували їх за певними класифікаційними ознаками, які узагальнено у додатку А.

Правильне співвідношення між власними, позиковими та залученими джерелами формування оборотних активів має важливе значення у зміцненні фінансового стану підприємства. Тому ключовим завданням для підприємницького сектору є ефективне використання оборотних активів. Для цього формується система управління та відповідні методи.

1.2. Система управління оборотними активами підприємства

Враховуючи факт прямої залежності між системою управління формуванням і використанням оборотних активів підприємства та результатами його діяльності, можна стверджувати, що належний рівень платоспроможності забезпечується саме оптимальним обсягом оборотних коштів. Тому для того, щоб організувати ефективне функціонування підприємства необхідно регулярно вдосконалювати процес управління його оборотними активами, забезпечуючи проведення безперервності процесу виробництва та реалізації продукції при використанні мінімального їх обсягу. Однак варто брати до уваги той факт, що система управління оборотними активами має певні особливості.

Управління оборотними активами – складний процес, який з метою їх ефективного використання передбачає виконання таких завдань: збільшити

оборотність оборотних активів; сформувати достатній об'єм оборотного капіталу, що використовується в операційному циклі; оптимізація структури оборотних активів; підвищення ліквідності, конкурентоздатності та платоспроможності підприємства.

Результати аналізу наукових трактувань поняття «управління оборотними активами підприємства» дає змогу стверджувати про існування декількох методичних підходів до визначення його сутності, які наведені в додатку Б.

Варто відмітити, що група вчених, до якої входять І.А. Бланк, В.В. Ковальов, А.М. Поддєрьогін, вважають, що управління оборотними активами – це набір певних обґрунтованих заходів, спрямованих на формування достатнього обсягу, раціональної структури оборотних активів та визначення оптимального складу джерел їх фінансування.

Науковці О.С. Бондаренко, Г.Г. Кірейцев, В.А. Савчук пропонують розглядати управління оборотними активами з трьох основних позицій: управління грошовими коштами та поточними фінансовими інвестиціями; управління запасами; управління дебіторською заборгованістю.

Увага інших вчених, зокрема В.Г. Баранової, А.В. Скворцової, А.Г. Ротанової, З.В. Філатової, Ю.О. Швець, спрямована на визначення поняття «управління оборотними активами» з позицій взаємодії об'єкта і суб'єкта та сукупності складових елементів механізму управління.

Оскільки управління оборотними активами чинить вплив на ефективне прийняття управлінських рішень стосовно стратегічного розвитку підприємства та оперативного управління його фінансовими ресурсами, тому воно виступає одним із головних напрямків системи фінансового менеджменту і його варто визначати як складову загальної фінансової стратегії підприємства, яка забезпечує потребу у необхідному обсязі оборотних активів та джерелах їх фінансування для того, щоб забезпечити стабільну ефективну виробничо-господарську діяльність та фінансову незалежність підприємства.

Динамічні зміни зовнішнього середовища спонукають приймати управлінські рішення стосовно обсягів усіх елементів оборотних активів та

пропорцій між ними таким чином, щоб мати можливість здійснювати безперервну діяльність підприємства та формувати належний рівень його платоспроможності та ліквідності. До того ж, управління оборотними активами повинно бути спрямоване на практичну реалізацію усіх можливостей підприємства стосовно отримання прибутків та вигод від використання кожного їх елемента. Виходячи з цього, основна мета управління оборотними активами полягає у забезпеченні оптимальних обсягів усіх елементів, які підвищуватимуть економічної вигоди суб'єкта господарювання [6].

Управління оборотними активами також є пріоритетним і в загальній системі управління фінансами. Розрахунок достатніх для забезпечення тривалої виробничо-господарської та ефективної фінансової діяльності обсягів, формування раціональної структури оборотних активів, джерел їх поповнення та співвідношення між ними є основною метою політики управління оборотними активами. Реалізація заходів такої політики на практиці повинно забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності і ефективністю роботи, що в результаті забезпечить платоспроможність та прийнятний обсяг, структуру і рентабельність активів.

Недостатність обсягу фінансових ресурсів, що необхідні для покриття потреби в оборотних активах, необхідність забезпечення здійснення безперервних та збалансованих виробничо-господарських процесів, необхідність досягнення стійкої платоспроможності, рентабельності та інших фінансових результатів діяльності підприємства визначають важливість та необхідність здійснення управління оборотними активами підприємства, а особливо в умовах фінансової нестабільності.

Управління оборотними активами спрямоване вирішувати наступні завдання:

- забезпечення підприємства необхідним достатнім обсягом оборотних активів для забезпечення поточної платоспроможності;
- формування оптимальної структури елементів оборотних активів, спрямованої на забезпечення нормативного рівня ліквідності;

- ефективне використання оборотних активів так, щоб забезпечити прибутковість та рентабельність діяльності підприємства;
- формування такого складу та структури джерел фінансування оборотних активів, щоб забезпечити належний рівень фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

Для досягнення зазначеної мети через реалізацію завдань управління оборотними активами підприємства має здійснюватися за етапами, наведеними на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Етапи управління оборотними активами підприємства [63, с. 71].

Дотримання чіткої послідовності вказаних етапів забезпечить ефективне управління оборотними активами підприємства та у підсумку забезпечить належний рівень фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства.

Здійснювати управління оборотними активами необхідно за принципами (Додаток В), дотримання яких забезпечить реалізацію поставленої мети і завдань [33, с. 271-274].

Основні функції управління оборотними активами наведені на рис. 1.2 [74,

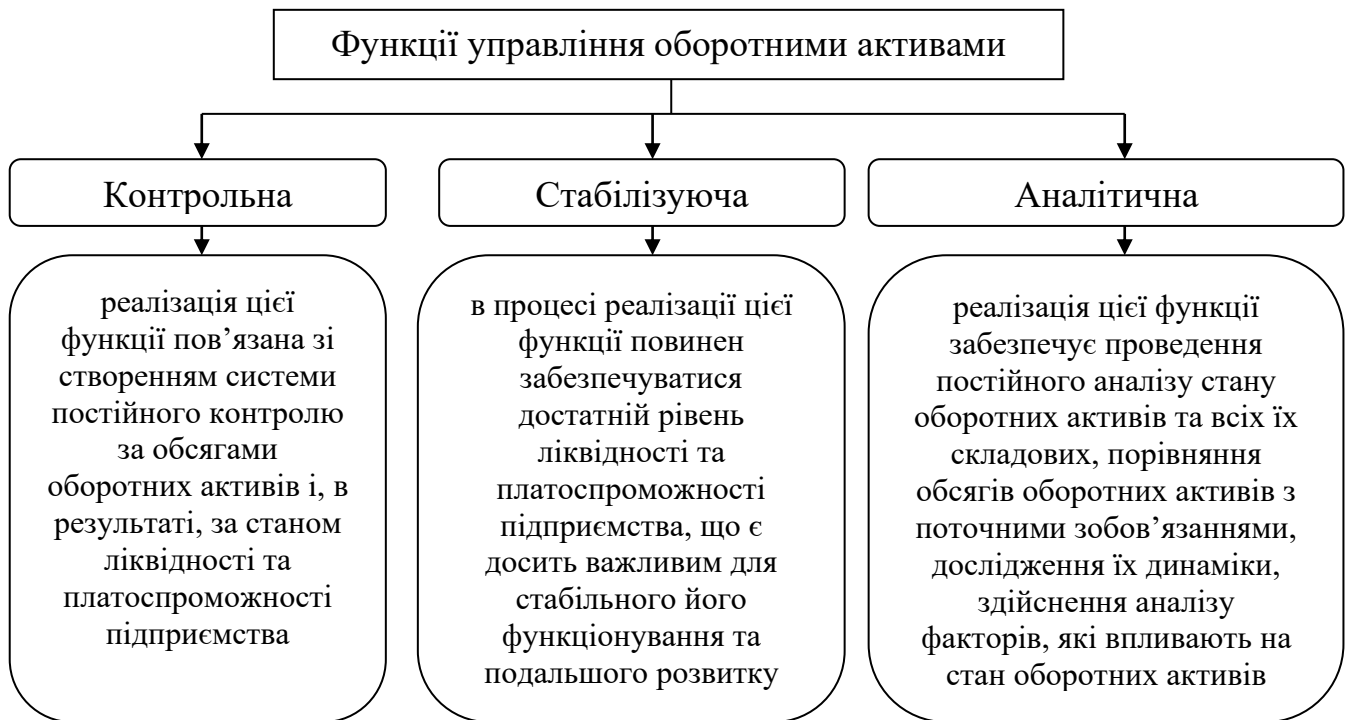

Рис. 1.2. Основні функції управління оборотними активами

Слід зазначити, що управління оборотними активами, реалізується через стратегію і тактику. Стратегія – це загальний напрямок і спосіб використання засобів для досягнення поставленої мети на перспективу. Стратегія, встановлюючи певні правила й обмеження, дозволяє сконцентрувати зусилля на тих рішеннях, що не суперечать обраному напрямку управлінської діяльності. Тактика управління – це конкретні прийоми і методи досягнення поставленої мети у певній ситуації та у певний момент часу. Завдання тактики управління – вибір найбільш оптимального рішення і способів його втілення в ситуації, яка склалася [8, с. 31-33].

Стратегію управління оборотним капіталом підприємства визначають як управлінську діяльність, що направлена на досягнення стратегічних цілей підприємства, до яких відносять максимізацію прибутку, забезпечення інвестиційної привабливості та фінансової стійкості підприємства, збільшення обсягів виробництва за рахунок власних джерел формування оборотного капіталу, через процес формування обсягів, структури оборотних активів, джерел їх

фінансування та вартості залучення ресурсів.

Стратегія і тактика управління оборотними засобами спрямовані вирішення двох основних завдань [37]:

- 1) забезпечення належного рівня платоспроможності;
- 2) забезпечення необхідного обсягу, структури і рентабельності активів.

Однією з найважливіших складових управління оборотними активами є вибір способу їх фінансування.

Найбільш розповсюдженим, а іноді і єдиним способом фінансування оборотних активів є кредиторська заборгованість. Як правило, процес визначення необхідності в оборотних активах відбувається за наступним алгоритмом: 1. Визначається загальний обсяг оборотного капіталу для забезпечення планового рівня ділової активності, 2. Обґрунтовується необхідність використання в діяльності підприємства кредиторської заборгованості та інших залучених коштів. 3. Визначається необхідний обсяг власного оборотного капіталу. Заходи ефективного управління кредиторською заборгованістю сприяють значному скороченню потреби в власних грошових ресурсах.

Принципи фінансування змінної частини оборотних активів покладені в основу стратегії їх фінансування та формують її. При цьому постійна частина оборотних активів дорівнює їх мінімальній потребі у періоді, що досліджується, а змінна – визначається як різниця між фактичною і мінімальною потребою в оборотних активах. Зазвичай, це запаси сировини та матеріалів. Залежно від вибору джерел покриття постійної і змінної частин оборотного капіталу такі економісти, як Є. Брігхем, Ван Хорн Дж. К., Г. Поляк, В. Терьохін та ін., виокремлюють такі стратегії фінансування оборотних активів як: ідеальна, агресивна, консервативна, компромісна [54, с. 180]. Виходячи з цього, в наукових джерелах виокремлюють чотири підходи до фінансування оборотних активів: ідеальний, агресивний, консервативний, компромісний [6]. Їх характеристика наведена в додатку Г.

В умовах кризи при виборі моделі стратегії фінансування підприємства почали приділяти більше уваги науковому обґрунтуванню вибору довгострокових

або короткострокових джерел фінансування постійної або змінної частини оборотних активів та визначенню величини чистих оборотних активів з урахуванням особливості виробничого процесу підприємства, його ринкової стратегії тощо.

Практика зарубіжних та вітчизняних підприємств засвідчує використання різних методів управління оборотними активами (рис. 1.3).

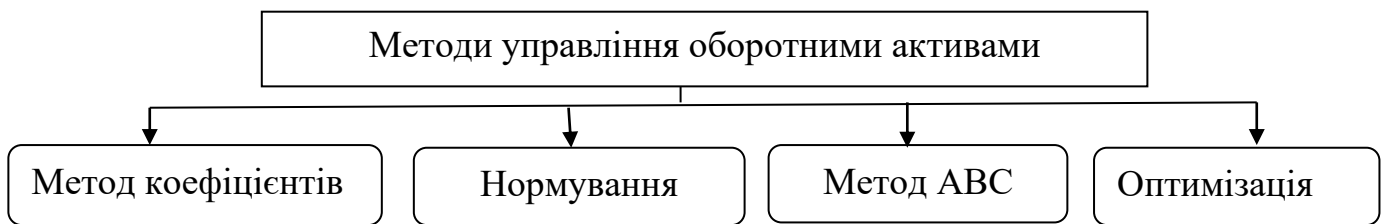

Рис. 1.3. Методи управління оборотними активами

З використанням коефіцієнтного методу визначають показники, що характеризують стан оборотних активів та джерел їх формування, а також ефективність його використання.

Нормування оборотних активів підприємств являє собою розрахунок потреби в оборотних коштах, на яку впливають наступні чинники: особливості організації виробничо-господарського процесу, система постачання товарно-матеріальних цінностей та реалізації готової продукції. Методи нормування використовуються тільки для оборотних виробничих фондів, готової продукції на складі, а також відвантаженої продукції, на яку розрахункові документи не здані в банк.

Метод ABC – це спосіб контролю запасів, відповідно до якого всю використовувану у виробництві номенклатуру запасів, з урахуванням їхньої цінності, умовно поділяють на 3 категорії. Група А – найбільш дорогі та коштовні запаси використовувані у незначних кількостях (близько 10-20%), за якими потрібно проводити систематичний облік і контроль; група В – середні за вартістю товари з обсягом використання у виробничому процесі близько 30-40%, контроль і аналіз яких достатньо здійснювати методом щомісячної інвентаризації; група С – найменш цінні види запасів, які закуповуються у значних обсягах та не

потребують значних витрат на збереження.

Аналіз показує значення кожної групи товарів. На 20% всіх запасів припадає 80% всіх витрат. ABC-аналіз проводиться у такі етапи: обирається об'єкт аналізу; визначаються параметри аналізу об'єкта; складається рейтинговий список об'єктів за критерієм зниження значущості параметра (від товарів, що приносять найбільшу частку обороту до тих, що приносять найменшу); визначаються групи А, В і С.

Щоб оптимізувати запаси в залежності від рівномірності їх споживання у виробничому процесі і точності прогнозування у синергії з методом ABC доцільно застосовувати XYZ-аналіз, за яким запаси поділяються на 3 класи: група Х – запаси, які рівномірно споживаються у виробничому процесі без будь-яких коливань, потреба в яких розраховується найбільш точно (коефіцієнт варіації 0-10%); група Y – запаси із певними коливаннями потреби (виробничі чи сезонні зміни) і середніми можливостями їхнього прогнозування (коефіцієнт варіації 10-25%), обсяги який у певні періоди повинні бути високими; група Z – запаси нерегулярного споживання з погано передбачуваною точністю їх прогнозування (коефіцієнт варіації – понад 25%), створення яких взагалі недоцільне [76, с. 252-257].

XYZ-аналіз проводиться у такій послідовності: визначається об'єкт аналізу (покупець, постачальник, група товарів, номенклатурна одиниця та ін.); визначаються параметри проведення аналізу об'єкта; визначається період проведення аналізу (тиждень, декада, місяць, квартал, півріччя, рік).

Система управління оборотними активами являє собою частину загальної фінансової стратегії підприємства, що передбачає формування необхідного обсягу і складу оборотних активів, раціональної та оптимальної структури джерел їх фінансування [24, с. 231].

Під системою управління оборотними активами необхідно усвідомлювати сукупність відокремлених, але пов'язаних між собою елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на об'єкт управління, шляхом реалізації функцій управління через використання комплексу методів управління з метою

забезпечення належного рівня фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства [33, с. 32-36].

Створення ефективної системи управління оборотними активами на підприємствах здійснюється шляхом досягнення визначених цілей (рис. 1.4).

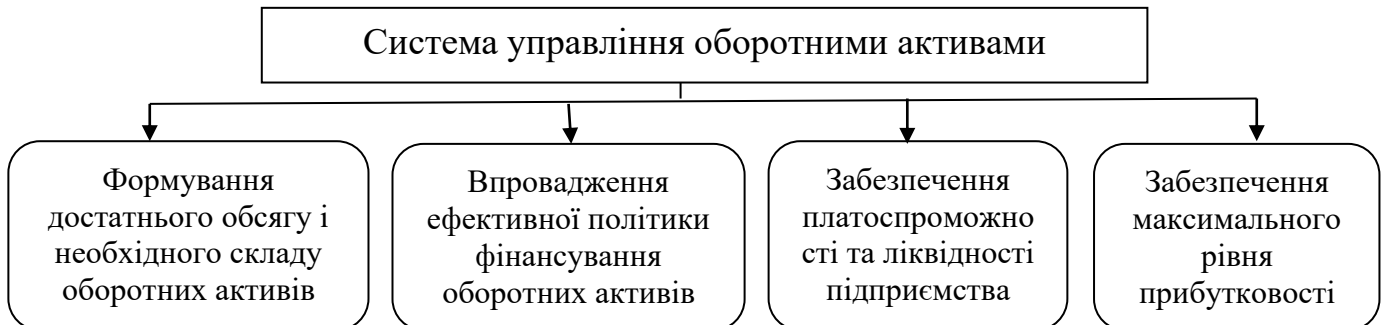

Рис. 1.4. Ефективна система управління оборотними активами підприємств

В процесі управління оборотними активами значної уваги потребує дослідження чинників впливу на їх структуру та ефективність управління ними. Ці чинники необхідно розглядати на рівні мікро-, мезо-, і макросередовища (додаток Д).

Досягнення оптимальної структури оборотних активів, а також раціонального розміру їх високоліквідної частини, потребує врахування впливу зазначених чинників у комплексі.

Чинники впливу на оборотні активи поділяють на: внутрішні, які залежать безпосередньо від діяльності підприємства (виробнича технологія підприємства, облікова політика підприємства, кваліфікація фінансових управлінців, організаційна структура підприємства, стратегічні цілі підприємства) та зовнішні, які формують зовнішній вплив (середовище ринкової конкуренції, стан розвитку фінансового ринку, законодавчо-нормативна база, відносини з партнерами). [29, с. 135].

Таким чином, система управління оборотними активами являє собою спрямовану на досягнення високого рівня фінансової стійкості з урахуванням впливу чинників внутрішнього і зовнішнього середовища узгоджену систему взаємодії суб'єкта управління (власники підприємства, збори акціонерів,

фінансові менеджери та інший управлінський персонал, що застосовує специфічні методи цілеспрямованого впливу на оборотні активи) та об'єкта управління (складові елементи оборотних активів та економічні відносини в процесі їх формування та використання) шляхом реалізації функцій управління із використання широкого набору методів, засобів, фінансово-економічних інструментів аналізу та дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою [6, с. 40-44].

Ефективна практична реалізація методик управління оборотними активами підприємства дає можливість визначитися з оптимальним об'ємом та структурою оборотних активів; зменшити до мінімуму витрати на фінансування та підтримку певного їх обсягу; забезпечити нормальний рівень ліквідності й платоспроможності підприємства та отримати додатковий прибуток від раціонального використання оборотних активів; сформувати оптимальний обсяг товарно-матеріальних запасів; оптимізувати управління дебіторською заборгованістю та грошовими коштами тощо.

1.3. Методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві

В процесі формування та використання оборотних активів з методологічної точки зору важливим та необхідним є проведення оцінки рівня ефективності управління ними, що характеризується результативністю їх функціонування.

В сучасних реаліях вітчизняні підприємства потребують нових ефективних підходів до управління оборотними активами, оскільки ефективність цього процесу чинить вплив на безперервність процесу виготовлення та реалізації продукції, платоспроможність, конкурентоздатність, ліквідність та фінансову стійкість підприємства.

Ключовим інструментом оцінювання оборотних активів, з використанням

якого можливо визначити та обґрунтувати вплив оборотних активів на фінансовий стан підприємства являються власне методи економічного аналізу та відповідні показники і коефіцієнти.

В економічній літературі наведені різноманітні методичні прийоми що використовуються для удосконалення форм і методів управління оборотними активами. Серед них заслуговує на увагу метод з визначення ефективності їх використання. За цим напрямком проводилися наукові розробки як за умов функціонування планово-адміністративної економіки так і в сучасних ринкових умовах. Так, результатами дослідження, проведеними М.Р. Ковбасюком, доведено, що основним критерієм оцінки ефективності оборотних активів є встановлення їх мінімального розміру, який здатний забезпечити безперервний виробничо-господарський цикл суб'єкта господарювання [32, с. 14].

Оборотні активи мають свої специфічні особливості, тому вони двояко впливають на ефективність виробничо-господарського процесу. З однієї сторони, певна їх частина бере участь у виробничих процесах та безпосередньо впливає на формування собівартості продукції та послуг, а з іншої – їх певний обсяг постійно знаходиться у формі запасів та забезпечує безперервність процесів виготовлення продукції.

Ключовими вимірниками, що характеризують стан ефективності використання оборотних активів, є показники ділової активності та рентабельності, які наведено в додатку Е.

За ринкових умов господарювання головною стратегічною метою діяльності будь-якого підприємницького суб'єкта є досягнення максимального розміру прибутку. В результаті цього для оцінки ефективності використання оборотних активів значної ваги набувають показники рентабельності – це відносні показники, які розраховуються відношенням чистого прибутку до середніх залишків оборотних активів та характеризують який обсяг отриманого чистого прибутку за період припадає на одиницю вартості оборотних активів. Ріст вказаного показника свідчить про підвищення ефективності використання оборотного капіталу, тобто зростає об'єм чистого прибутку, що припадає на

кожну вкладену в оборотні активи гривню.

Слушними є результати досліджень М.Я. Дем'яненка стосовно значення грошових коштів в обрахунку показників ефективності використання оборотних активів. Він висловлює пропозицію взагалі не враховувати грошові кошти при розрахунку показників ефективності використання оборотних активів, оскільки вони зберігаються на поточних рахунках в банках і приймають участь у загальнодержавному обігу, тому не впливають на оборотність активів [17, С. 29].

Важливим є розрахунок коефіцієнта ефективності використання оборотних активів, який характеризує обсяг середньорічної вартості нормованих оборотних активів, що приходить на одиницю прибутку від продажу товарної продукції та обчислюється як відношення прибутку від продажу продукції до середньорічної вартості нормованих оборотних активів. Чим вище значення цього показника, тим використання оборотних активів підприємства є ефективнішим.

Також важливими при здійсненні діагностики оборотних активів є показники їх абсолютного та відносного вивільнення. Ці показники характеризують вплив обсягів реалізації продукції та швидкості обертання оборотних активів на зміну потреби в них.

Абсолютне вивільнення оборотних активів — це пряме зменшення потреби в оборотних активах порівняно з попереднім періодом, яке відбувається разом зі збільшенням обсягу виробництва та реалізації продукції. Значення цього показника свідчить про збільшення чи зменшення потреби в оборотних активах в результаті прискорення їх оборотності.

Відносне вивільнення оборотних активів фіксується тоді, коли у підприємства у плановому періоді в результаті покращення їх використання збільшуються об'єми виробництва та реалізації продукції та послуг з тим же самим обсягом оборотних активів або з незначним їх збільшенням. Розрахункове значення цього показника показує на скільки збільшилась чи зменшилась потреба в оборотних активах у результаті зміни величини чистого доходу (виручки) від реалізації продукції.

У процесі оцінювання ефективності використання оборотних активів,

доцільно розподілити їх видами, а потім проаналізувати динаміку змін. Це сприятиме виявленню чинників змін, що сталися у складі оборотних активів, джерелах їх формування та визначити, яким чином, це пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання.

Н.О. Оксаленко для оцінки оборотних активів пропонує такі групи фінансових коефіцієнтів: показники стану та структури оборотних активів; узагальнюючі показники ефективності оборотних активів (показники рентабельності); показники ділової активності; показники ліквідності; показники фінансової стійкості [53].

А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба в якості показників оцінювання оборотних активів пропонують використовувати: коефіцієнт оборотності оборотних коштів, тривалість одного обороту, показник віддачі (рентабельності) оборотних коштів та суму вивільнення [22].

Річард Брейлі, Стюарт Майєрс аналіз оборотних активів пропонують здійснювати за показниками ліквідності (коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт термінової ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, безпечний інтервал та відношення чистого оборотного капіталу до загальної сукупності активів) та ефективності (оборотність активів, оборотність чистого оборотного капіталу, тривалість запасів в днях, оборотність запасів, середній період збору дебіторської заборгованості, оборотність дебіторської заборгованості) [7].

В процесі управління оборотними активами важливим є також визначення джерел фінансування їх приросту. Приріст нормативу (додаткова потреба у власних і прирівняних до них коштах) визначають порівнюючи сукупні нормативи планового та минулого року. Джерела фінансування цієї потреби визначаються в процесі складання балансу доходів і витрат на плановий рік. Якщо у плановому році спостерігається зменшення потреби підприємства у власних оборотних коштах, то створюється надлишок оборотних коштів, який доцільно використати на здійснення нових інвестицій у діяльність підприємства [65].

Джерелом фінансування потреби підприємства в оборотних активах є оборотний капітал, обсяг якого визначається сумою власного капіталу,

довгострокових позик та прирівняних до власних джерел коштів за вирахуванням позаоборотних активів.

За рахунок власних коштів покриваються мінімальні потреби підприємства в оборотних активах, а при утворенні тимчасових додаткових потреб - для фінансового забезпечення діяльності підприємства використовуються залучені і позикові ресурси [6].

Має місце твердження Т.І. Лепейко та Є.Г. Ромаза [40], що ефективність управління фінансуванням оборотних активів визначають три ключові показники: коефіцієнт оборотності оборотних активів, тривалість їх обороту та рентабельність оборотних активів. Вони при цьому не враховують показники фінансової стійкості підприємства.

Аналогічний поглядів дотримуються В.В. Зянько та Н.М. Філатова [25], проте окремо вони виділяють показники оборотності дебіторської заборгованості. Щодо оцінки фінансової стійкості вказані науковці акцентують свою увагу лише на коефіцієнті маневреності власного оборотного капіталу, що є не досить правильним, оскільки це створює обмеження у виявленні можливостей створення оптимальної структури джерел фінансування оборотних активів.

На думку, О.В. Дейнеки та К.М. Юрченко [15] застосування обмежень на значення коефіцієнту покриття (більше 1) з метою уникнення ризику втрати ліквідності та на значення ефекту фінансового левериджу (яке повинно бути більшим рівня попереднього року) для зростання рентабельності власного капіталу при зміні частки позикового капіталу забезпечить ефективність процесу фінансування оборотних активів.

Інші вчені, М.М. Нашкерська та А.Р. Кусяк стверджують, що: «ефективна політика фінансування оборотних активів спроможна забезпечити компроміс між ризиками і дохідністю. Тому для визначення меж ризику та дохідності, на їх думку, доцільно визначити коефіцієнт рентабельності оборотних активів і загальну дохідність всього інвестованого у виробництво капіталу» [51].

В свою чергу І.О. Бланк [4] здійснює оцінку управління фінансуванням оборотних активів на основі розрахунку коефіцієнта достатності фінансування

оборотних активів та окремо власних оборотних активів, коефіцієнта робочого капіталу, визначення середнього обсягу та коефіцієнта поточного фінансування оборотних активів.

Однак, вказані показники характеризують лише обмежене коло аспектів процесу управління фінансуванням оборотних активів і не забезпечують комплексного характеру проведення оцінки його ефективності, тому системі фінансового менеджменту необхідно мати чіткі критерії чи індикатори для проведення діагностики ефективності управління оборотними активами.

Кричичний огляд методики аналізу оборотних активів, виявив ряд її основних недоліків:

1) показники оборотності використання оборотних активів підприємства не в повній мірі розкривають сутність кругообігу цих активів;

2) оцінка ефективності використання оборотних активів проводиться лише на основі розрахунку показника оборотності оборотних активів, який сам по собі таким не являється;

3) при визначенні принципових підходів щодо формування оборотних активів підприємства існуюча методика їх аналізу не відображає загальну ідеологію фінансового управління підприємством із позицій прийнятного співвідношення рівня прибутковості та ризику фінансової діяльності.

Здійснення аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства закріплено на рівні законодавства Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, якими передбачено визначення показників ефективності формування та використання оборотних активів в складі показників фінансової стійкості. Зокрема, доцільно розраховувати наступні показники: коефіцієнт забезпечення власними засобами; оборотність коштів у розрахунках, обороти; час обороту коштів у розрахунках, днів; оборотність запасів, оборотів; час обороту запасів, днів; час обороту кредиторської заборгованості, днів; тривалість операційного циклу; тривалість фінансового циклу; коефіцієнт погашення дебіторської

заборгованості; оборотність власного капіталу; оборотність сукупного капіталу; коефіцієнт стійкості економічного росту; поточна платоспроможність [48].

У іншому документі, Положенні про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, зазначено, що ключовими показниками, що визначають ефективність використання вкладених в оборотні активи фінансових ресурсів є: коефіцієнт оборотності активів, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, строк погашення кредиторської заборгованості, коефіцієнт оборотності матеріальних запасів [49].

Якісне проведення аналізу оборотних активів забезпечує правильність планування та управління оборотними активами. З огляду на це, у наукових працях з цієї проблематики основними показниками ефективності використання оборотних активів є: коефіцієнт обертання оборотних коштів, тривалість обертання оборотних коштів, коефіцієнт завантаження оборотних коштів, рентабельність оборотних коштів, абсолютне та відносне вивільнення оборотних коштів [72].

Л.М. Драгун пропонує діагностику ефективності використання оборотних активів підприємства здійснювати з використанням: 1) традиційного аналізу абсолютних і відносних показників; 2) якісного, кількісного і факторного аналізу [21]. Таке бачення є найбільш слушним, тому що проведення аналізу оборотних активів пропонується здійснювати з використанням різноманітних показників, як абсолютних, так і відносних.

І. О. Бланк у своїх працях пропонує здійснювати аналіз оборотних активів за показниками ділової активності, що дозволяє виявити як швидко обертаються фінансові ресурси підприємства, вкладені в його поточні активи [5].

Окремі автори висловлюють пропозиції використовувати для аналізу ефективності використання оборотних активів показники рентабельності. Це, зокрема, С.Ф. Покропивний, С.М.Соболь та І.О. Швиданенко, які пропонують розраховувати показник рентабельності оборотних засобів як відношення прибутку від реалізації продукції до розміру оборотних засобів [57].

Таким чином, слід зазначити, що наукові підходи різних авторів мають певні відмінності, які не сприяють проведенню комплексного аналізу оборотних активів та ефективності їх використання. Відсутність комплексної методики до діагностики оборотних активів не дозволяє в динаміці прослідкувати зміну обсягів оборотних активів та ефективності їх споживання у виробничому процесі. Це обумовлює потребу в розкритті методики діагностики оборотних активів на кожному етапі її здійснення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА (на прикладі Філії «Кіровоградська ДЕД» ДП «Кіровоградський облавтодор ВАТ «ДАК «Автомобільні дороги України»»)

2.1. Загальна економічна характеристика та аналіз основних показників діяльності підприємства

Філія «Кіровоградська ДЕД» функціонує як окремий структурний підрозділ дочірнього підприємства «Кіровоградський облавтодор» ВАТ «Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України», утвореного відповідно до наказу Державної служби автомобільних доріг України від 11.08.2005 р. №233.

Мета створення Філії полягає у забезпеченні економічних інтересів та задоволення потреб держави, населення та оборони країни в удосконаленні розвитку автомобільних доріг загального користування, розширенні можливостей виробничого та соціального розвитку підприємства, підвищенні ефективності використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів на основі спільної діяльності, розподілу праці і кооперації. Для цього Філія виконує відповідні державні програми.

Предметом діяльності філії є:

- виконання робіт з будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг, мостів, інших споруд та елементів обстановки доріг;
- забезпечення сталої роботи на автомобільних дорогах в умовах стихійного лиха, аварій, катастроф і подолання їхніх наслідків;
- розвиток промисловості та виробництва будівельних, дорожньо-будівельних матеріалів і конструкцій, інших виробів, необхідних для будівництва та ремонту автомобільних доріг і споруд на них;
- розробка родовищ будівельних матеріалів, переробка гірничої маси, виробництво будівельних матеріалів;

- підготовка та виконання розкривних робіт, буріння;
- виробництво товарів народного споживання;
- закупівля, постачання та збут продукції, матеріалів та енергоносіїв;
- автомобільні перевезення вантажів і пасажирів як на території України, так і за її межами;
- створення і розвиток мережі закладів дорожнього сервісу;
- оптова торгівля ;
- виготовлення дорожніх знаків, інформаційних та рекламних щитів, знаків з техніки безпеки, малих архітектурних форм;
- організація функціонування системи інформаційного забезпечення на автомобільних дорогах;
- виробництво та реалізація сільськогосподарської продукції;
- проведення бартерних, клірингових та лізингових операцій;
- надання правових, аудиторських та консультаційних послуг;
- надання послуг у галузі маркетингу, а також посередницьких, складських та транспортно-експедиційних послуг;
- впровадження та експлуатація комп'ютерних мереж, розподільовальних баз та банків даних і надання доступу до них на комерційній основі;
- інженерно-геологічні, топо-геодезичні та інженерно-гідрометеорологічні вишукування;
- проведення фінансово-економічного аналізу діяльності;
- складання проектно-кошторисної документації;
- виконання наукових і науково-дослідних, проектно-вишукувальних та дослідно-конструкторських робіт, надання інженерної та економіко-консультаційних послуг [62].

Історія Філії започаткована створенням 10 жовтня 1948 року машинно-дорожньої станції №10 (МДС-10) в м.Кіровоград, яка протягом перших двох років проводила будівництво виробничої бази, а також будівництво ділянок автодоріг «Знам'янка – Олександрія» – 20 км., та автодороги «Кіровоград – Кривий Ріг» - 14 км (від контрольного пункту (КП) до с. Покровського).

У 1952 році було створено службу будівництва автомобільних доріг «Укрдорстрой» і МДС-10 внаслідок переходу в підпорядкування цієї служби, було реорганізовано в «Шляхобудівельне управління №4» (ШБУ-4). В той час починається будівництво автомобільної дороги «Кіровоград – Піщаний Брід», через Приют, Рівне, Новоукраїнку, де основні роботи по розробці земляного полотна, укладанню асфальту, облаштуванню дорожньої обстановки, будівництва мостів було виконано ШБУ-4.

У 1963 р. ШБУ-4 починає будівництво бітумоплавильної бази на залізничній станції Куцівка Новгородківського району, яку пізніше буде переобладнано на асфальтобетонний завод.

У 1968 році, у зв'язку з реорганізацією системи «Укравтодор», ШБУ-4 переходить у підпорядкування тресту «Запоріжжядорбуд». В цей же самий час створюється нова організація «Шляхоремонтне будівельне управління №61» (ШРБУ-61).

Після створення у 1970 році тресту «Дніпродорбуд», яке повинно було будувати та обслуговувати канал «Дніпро-Донбас», сюди ж переходить і ШБУ-4 і залишається тут аж до далекого 1992 року.

З 1992 року ШБУ-4 підпорядковується Кіровоградському облдорбуду.

У 1996 році ШБУ-4 ліквідовується і в об'єднанні з ШЕД-661 (також ліквідованою) перейменовується в «Кіровоградське дорожньо – ремонтне експлуатаційне управління №4» (ДРЕУ-4), а з серпня 2005 року – філія «Кіровоградська дорожньо–експлуатаційна дільниця» (філія «Кіровоградська ДЕД») ДП «Кіровоградський облавтодор».

За період 1948-1996 р.р. підприємством було побудовано та реконструйовано понад 600 км. доріг. Основні напрямки: «Кіровоград – Кривий Ріг», «Дніпропетровськ - Кременчук», «Кіровоград - Новоархангельськ», «Кіровоград - Олександрівка», «Знам'янка - Олександрія», об'їзна автодорога м. Кіровограда. Було побудовано майже 400 п.м. мостів, 2500 п.м. залізобетонних водопропускних труб [62].

Нині до основних напрямків діяльності Філії «Кіровоградська ДЕД» ДП

«Кіровоградський облавтодор» ВАТ «ДАК «Автомобільні дороги України» належать:

- виконання робіт на замовлення Служби автомобільних доріг у Кіровоградській області, а саме: експлуатаційне утримання та капітальний й поточний ремонт автомобільних доріг загального користування. Мережа доріг, які обслуговує філія, складає 190,1 кілометр. В тому числі: а/дорога Н-14 «Олександрівка-Кропивницький-Миколаїв», а/дорога Н-14-1 «Південний обхід» м. Кропивницький, а/дорога Н-23 «Кропивницький-Кривий Ріг-Запоріжжя».

На балансі Філії знаходиться асфальтобетонний завод у с. Куцівка Кропивницького району Кіровоградської області. Річний випуск асфальтобетону та чорного щебеню сягає близько 10000 тон.

З листопада 2008 року введено в експлуатацію пересувний габаритно-ваговий комплекс (ПГВК) для визначення ваги наднормативних транспортних засобів. Вимірювання проводяться по території Кіровоградської області.

Крім того виконуються роботи за прямими договорами з фізичними, юридичними особами та державними підприємствами.

Філія надає наступні послуги: виготовлення асфальтобетонних сумішей; автопослуги самоскидами, бензовозом та механізмами (автогрейдер, автонавантажувач, трактори, укладальники асфальтобетону, котки); роботи по влаштуванню асфальтобетонних покриттів та інші дорожньо-будівельні роботи; роботи по влаштуванню основ із щебених матеріалів; охоронні послуги перевізникам вантажів на автомобільних дорогах; виконання інших функцій, пов'язаних з реалізацією покладених на нього завдань, які не суперечать чинному законодавству.

Аналіз основних фінансово-економічних показників Філії «Кіровоградська ДЕД» наведені в табл. 2.1.

На основі даних таблиці 2.1 можна зробити наступні висновки.

Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг підприємства має тенденцію до збільшення. У 2021 році даний показник складав 25993,1 тис. грн., що на 12785,3 тис. грн. більше, ніж у 2019 році. Темп росту чистого доходу

становив у 2020 році в порівнянні з 2019 роком – 156,2%, а в 2021 році в порівнянні з 2020 роком – 126,0%.

Таблиця 2.1

Основні показники фінансово-господарської діяльності Філії

«Кіровоградська ДЕД» за період 2019-2021 рр.

Показники	Сума за рік, тис. грн.			Відхилення (+,-) 2021 р. до:	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2019 р.	2018 р.
1. Чистий дохід від реалізації продукції, робіт, послуг	13207,8	20631,2	25993,1	12785,3	5361,9
2. Собівартість реалізованої продукції	12923,0	20255,7	25212,1	12289,1	4956,4
3. Валовий прибуток	284,8	375,5	781,0	496,2	405,5
4. Чистий прибуток підприємства	0,0	10,0	120,4	120,4	110,4
5. Основні засоби (залишкова вартість)	6218,3	6217,7	7679,9	1461,6	1462,2
6. Середньорічна вартість основних засобів	6365,5	6218,0	6948,8	583,3	730,8
7. Статутний капітал	1570,5	1570,5	1570,5	0,0	0,0
8. Дебіторська заборгованість	749,5	932,3	1499,5	750,0	567,2
9. Кредиторська заборгованість	8268,0	8368,4	9963,5	1695,5	1595,1
10. Середня кількість працівників	71,0	71,0	79,0	8,0	8,0
11. Фондоозброєність (р.6/р.10)	89,65	87,58	87,96	-1,69	0,38
12. Фондовіддача основних фондів (р.1/р.5)	2,12	3,32	3,38	1,26	0,06

Собівартість реалізованої продукції також має чітку тенденцію зростання до 2021 року включно. У 2019 році собівартість склала найнижче значення, а саме 12923,0 тис. грн. У 2021 році даний показник становив 25212,1 тис. грн., що на 12289,1 тис. грн. або майже у 2 рази більше порівняно з 2019 роком, що є негативною тенденцією. Цей ріст відбувався, насамперед, через зростання матеріальних затрат, адміністративних та інших операційних витрат, що обумовлено зростанням обсягів виробництва (у 2021 році обсяг виробництва збільшився в 1,97 рази порівняно з 2019 роком, а собівартість в 1,96 рази відповідно).

Збільшення чистого доходу від реалізації продукції вплинуло на збільшення валових фінансових результатів, тим самим отримавши у 2021 році валовий прибуток у розмірі 781,0 тис. грн., що на 405,5 тис.грн. більше ніж у 2020 році та

на 496,2 тис.грн. – ніж у 2019 році. Перевищення темпів росту доходів підприємства над темпами росту витрат призвів до того, що у 2020 році підприємство отримало чистий прибуток у розмірі 10,0 тис.грн., а вже у 2021 році чистий прибуток підприємства становив 120,4 тис.грн. (рис. 2.1).

Відзначається різка тенденція зростання дебіторської заборгованості у 2020 та 2021 роках в порівнянні з 2019 роком, яка збільшилась на 750,0 тис.грн., що негативно впливає на платоспроможність підприємства, яке вимушене для розрахунків з контрагентами залучати позикові кошти, про що свідчить зростання кредиторської заборгованості, яка протягом 2019-2021 рр. збільшилась на 1695,5 тис.грн.

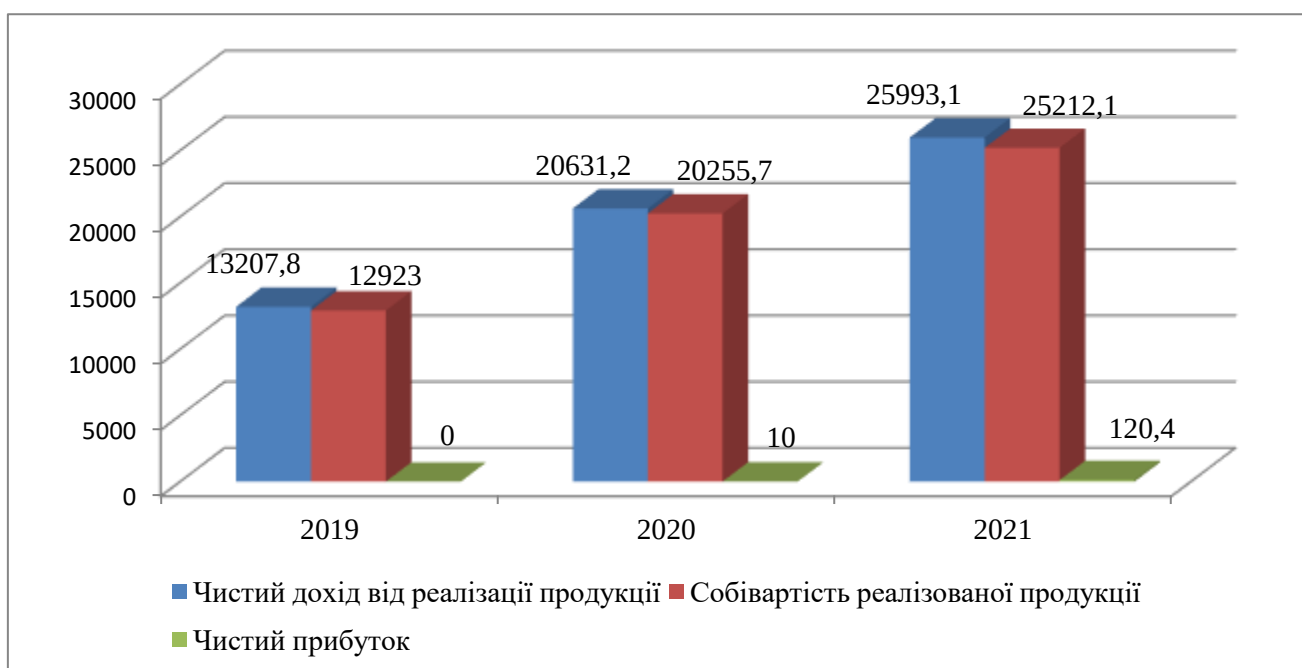

Рис. 2.1. Динаміка основних результатів діяльності Філії «Кіровоградська ДЕД» за період 2019-2021 рр. (тис.грн.)

Отже, в цілому показники фінансово-господарської діяльності Філії «Кіровоградська ДЕД» за період 2019-2020 років свідчать про задовільне функціонування та прибуткову діяльність підприємства, хоча і спостерігається зростання фінансової залежності від позикових коштів для подальшої діяльності підприємства.

2.2. Аналіз структури та динаміки оборотних активів підприємства

Баланс та раціональність розміщення оборотних активів має свої особливості у окремих галузях та на окремих підприємствах, що зумовлюється видом діяльності, технічною оснащеністю підприємств, організацією виробничого процесу, постачанням сировини для виробництва та маркетинговою діяльністю. Тому першим кроком в системі ефективного управління оборотним коштами для визначення оптимального об'єму і структури, тенденцій зменшення чи збільшення обсягів за попередні роки варто виділити їх структурний аналіз та динаміку.

Основними інформаційними джерелами для здійснення аналізу оборотних активів є: баланс підприємства; звіт про його фінансові результати; примітки до фінансової звітності; а також бухгалтерська документація, у якій фіксуються прибувші та використані запаси, наявна, списана та погашена дебіторська заборгованість, виписки із банківських рахунків про обсяги коштів.

Аналіз проведемо за даними агрегованих таблиць Балансу та Звіту про фінансові результати за період 2018-2021 рр., наведених у додатках Ж та И.

З метою покриття кредиторських зобов'язань, збереження належного рівня ліквідності й платоспроможності та для забезпечення ефективної довгострокової виробничої діяльності підприємству необхідно мати достатній рівень поточних активів, тому одним із головних завдань аналізу оборотних активів є визначення їх обсягу і структури. Оцінка динаміки оборотних активів передбачає групування статей активу балансу та проведення горизонтального аналізу, порівняння значень показників базового і попереднього років, а також розрахунок абсолютного відхилення та темпу приросту. Відображення фінансового стану підприємства на дату складання звітності та визначення рівня комерційної та фінансово-економічної роботи забезпечує вертикальний аналіз, тобто аналіз структури оборотних активів [16].

Для початку проведемо аналіз динаміки загального обсягу активів Філії «Кіровоградська ДЕД» за період 2019-2021 рр. (рис. 2.2).

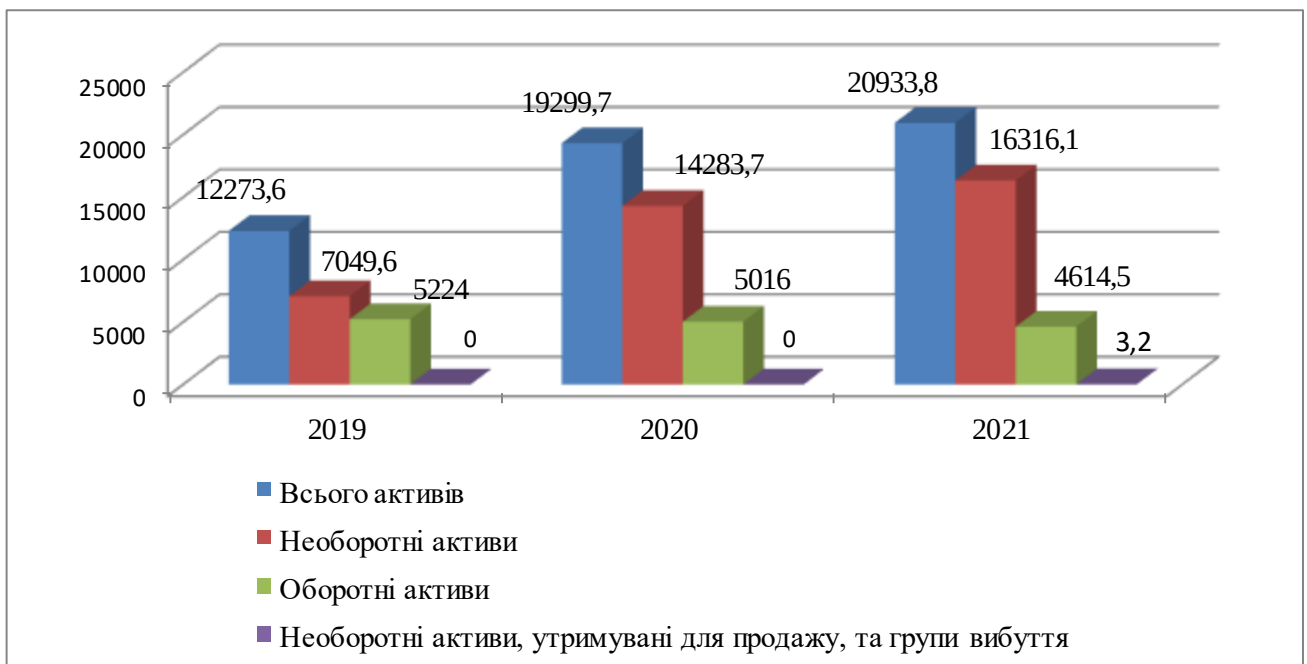

Рис. 2.2. Динаміка загального обсягу активів Філії «Кіровоградська ДЕД» за період 2019-2021 рр. (тис.грн.)

Як видно з рис. 2.2 вартість майна підприємства за досліджуваний період зростала з 12273,6 тис.грн. у 2019 році до 20933,8 тис.грн. у 2021 році, тобто збільшилась на 8660,2 тис. грн. або на 70,6%. Це зумовлено щорічним збільшенням необоротних активів, які за досліджуваний період зросли на 9266,5 тис. грн. або майже у 2,5 рази. Тобто на підприємстві відбулось оновлення засобів праці, в результаті чого зросла фондівіддача в 1,6 рази в 2021 році порівняно з 2019 роком.

Структура активів Філії «Кіровоградська ДЕД» за період 2019-2021 рр. зазнала змін, зокрема спостерігається зменшення питомої ваги оборотних активів з 42,6% до 22,0%, тобто практично у 2 рази. Це відбулося за рахунок значного зменшення запасів, а саме незавершеного виробництва, яке у 2021 році було повністю ліквідоване. Отже, підприємство за аналізований період нарощувало обсяги доходу за рахунок зменшення запасів незавершеного виробництва, що, враховуючи специфіку діяльності підприємства, можна вважати позитивним. Однак, це також свідчить, що підприємство за аналізований період зменшувало обсяги своєї діяльності.

Слід зазначити, що у 2021 році оборотні активи зменшилися на 11,7%

порівняно з 2019 роком, але значне зростання необоротних активів призвело до зростання загальної суми активів, в результаті зменшилася частка оборотних активів. Зменшення частки оборотних активів при неефективному їх використанні призведе до сповільнення оборотності сукупних активів підприємства.

В цілому структуру активів можна охарактеризувати як „важку”, оскільки у ній переважають необоротні активи, що є типовою особливістю активів більшості підприємств дорожньої галузі.

Для аналізу оцінки складу та динаміки структури оборотних активів Філії «Кіровоградська ДЕД» складемо аналітичну таблицю (додаток К), яка заповнюється на основі II розділу форми № 1 «Баланс» за даними 2019-2021 років. Варто відмітити, що у підприємства для повноцінного здійснення своєї виробничо-господарської діяльності повинні бути у розпорядженні наступні складові оборотних активів: гроші та їх еквіваленти, запаси, дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів та інші.

Проведені в додатку К розрахунки вказують на наявність у 2019- 2021рр. змін у структурі оборотних активів (рис. 2.3, 2.4, 2.5), що свідчить про неефективну політику управління оборотними активами, зокрема про необачну кредитну політику підприємства щодо покупців та труднощі в здійсненні господарської діяльності.

Слід підкреслити, що протягом досліджуваного періоду спостерігається зростання питомої ваги та вартості дебіторської заборгованості. Зміна суми дебіторської заборгованості відбулась у 2021 році у порівнянні з 2019 роком за рахунок зростання розрахунків за товари, роботи, послуги на 496,3 тис.грн., або майже у 2 рази, за рахунок зростання заборгованості за розрахунками за виданими авансами на 236,5 тис.грн. (або у 2,2 рази) та зростання іншої поточної заборгованості на 17,1 тис.грн. (або майже у 2,5 рази). Зростання протягом досліджуваного періоду дебіторської заборгованості більш ніж в двічі пов'язано зі збільшенням обсягів реалізації з відстрочкою платежу, що є досить ризикованим в умовах фінансової нестабільності і сприяє зростанню додаткової потреби в фінансових ресурсах. Але при цьому зростає й виручка та розширюється

клієнтська база, тому зростання дебіторської заборгованості не завжди оцінюється негативно. Проте, будь-яке підприємство повинно намагатися скорочувати терміни погашення платежів удосконалюючи розрахунки, своєчасно оформлюючи розрахункові документи, використовуючи передоплату, впроваджуючи вексельну форму розрахунків та ін.

Варто відмітити, що структура оборотних активів підприємств дорожньої галузі характеризується домінуванням у ній таких статей, як незавершене виробництво, виробничі запаси та дебіторська заборгованість. На це впливає тривалість операційного циклу, витратність виробництва та специфіка розрахунково-платіжних операцій.

Питома вага запасів у загальній сумі оборотних активів є значною. Їх частка зменшилася із 82,6 % у питомій вазі оборотних активів у 2019р., до 57,2% у 2021 році. Зміна запасів відбулася за рахунок значного скорочення об'ємів незавершеного виробництва у 2020 році на 739,9 тис.грн. (або на 27,8%), та його повної трансформації у готову продукцію в 2021 р.

Також зміни у складі запасів відбувалися за рахунок зменшення обсягів готової продукції на кінець 2021 р. порівняно з 2019 р. на 159,2 тис.грн. (або на 95,6%). Це, зокрема, результат продажу щебеню, що добувається підприємством на власному кар'єрі. При цьому виробничі запаси (до яких відносяться щебінь, паливно-мастильні матеріали, бітум, мазут, пісок, цемент, сіль, дорожні знаки, робочий одяг та ін.), за період 2019-2021 рр. значно збільшилися, а саме на 1143,4 тис.грн., або на 76,8%. Такі зміни відбулися через збільшення їх вартості за рахунок підвищення цін та збільшення залишків від сезонного виробництва асфальтобетонної суміші.

Наявність виробничих запасів у підприємства характеризує його можливість продовжувати господарську діяльність. Однак для того, щоб виробництво та збут продукції відповідали нормальним умовам, виробничі запаси повинні бути оптимальними. Їх накопичення понад норму свідчить про спад активності підприємства, уповільнення оборотності оборотного капіталу.

Нестійка тенденція спостерігається в динаміці грошових коштів та їх

еквівалентів, які є наймобільнішою частиною оборотних активів. Їх обсяг у 2020 році порівняно з 2019 роком збільшився на 35,8 тис.грн. (або на 120,9%), при цьому їх частка у загальній вартості оборотних активів збільшилась на 0,7 процентних пункти. Це зумовлено необхідністю підтримати підприємством свою платоспроможність в умовах нестабільності і оцінюється позитивно, адже свідчить про збільшення ліквідності активів підприємства. Але вже у 2021 р. їх обсяг скоротився на 41,2 тис.грн. (або на 63,0%) й питома вага зменшилася до 0,5%. Така тенденція пов'язана з виконанням підприємством своїх зобов'язань перед постачальниками.

Структура оборотних активів з високою часткою заборгованості та низькою часткою грошових коштів може свідчити про неблагополучний стан розрахунків з покупцями та іншими дебіторами.

Стосовно витрат майбутніх періодів, то їх абсолютне значення скоротилося у 2020 році у порівнянні з 2019 роком на 74,3 тис.грн. (або на 68,2%) у зв'язку з визнанням витрат в тому періоді, в якому отримуються доходи від виду діяльності, з яким пов'язані ці витрати. До них на даному підприємстві відносяться витрати щодо заходів з атестації асфальто-бетонного заводу, заходи по забезпеченню охорони навколишнього середовища, які плануються на термін до 3-х років і відповідно визнаються щороку поточними витратами, та відносяться на собівартість продукції, робіт та послуг.

Самих різких змін у обсягах та структурі зазнали інші оборотні активи, у складі яких у Філії «Кіровоградська ДЕД» обліковуються неотриманий податковий кредит (відсутні податкові накладні від постачальників). У 2021 році законодавством була призупинена реєстрація податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних, що призвело до збільшення сальдо по рахунку 644 «Податковий кредит». Тому величина інших оборотних активів зросла за аналізований період на 395,1 тис.грн., або майже у 20 разів і в структурі частка зросла з 0,4% до 9,0%.

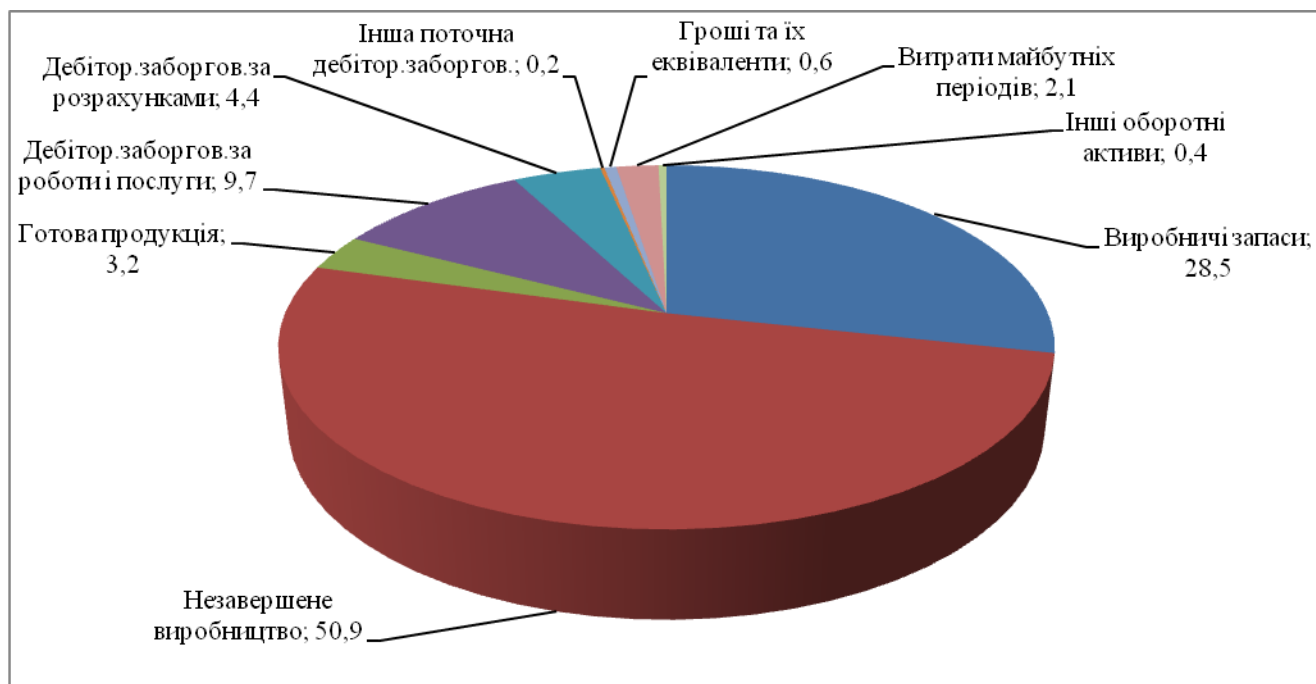

Рис. 2.3. Склад та структура оборотних активів філії «Кіровоградська ДЕД» у 2019 р., %

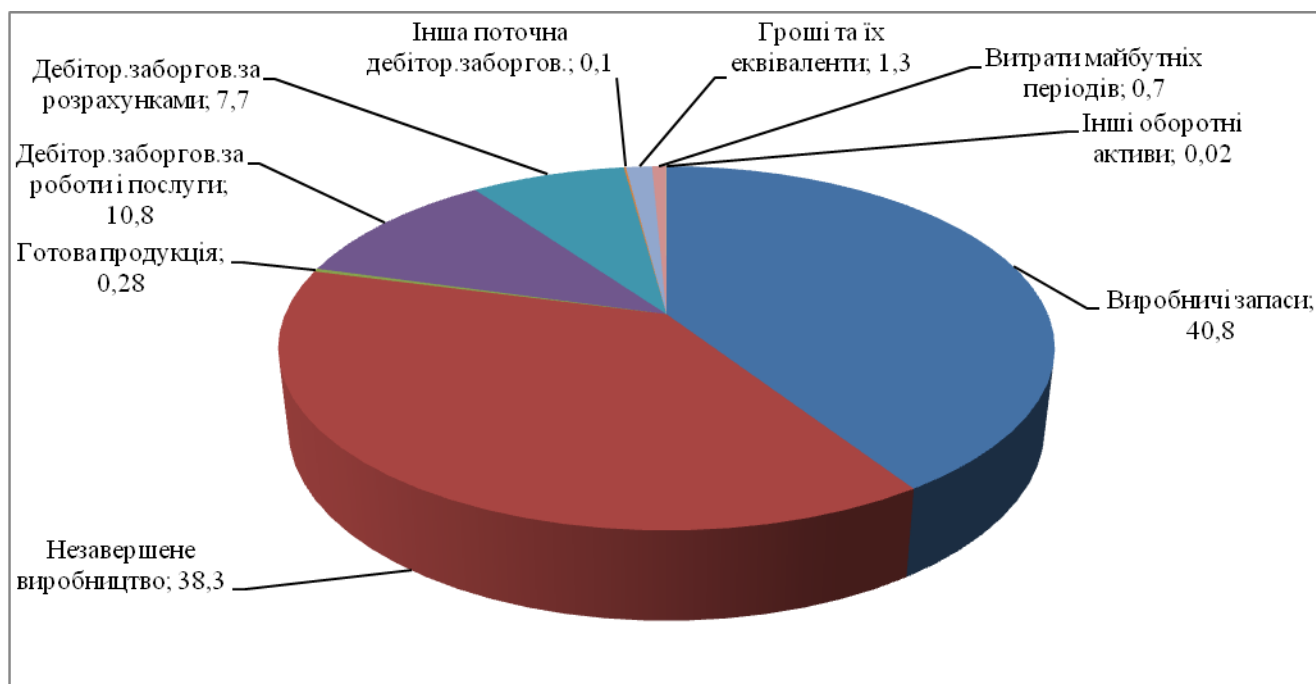

Рис. 2.4. Склад та структура оборотних активів філії «Кіровоградська ДЕД» у 2020 р., %

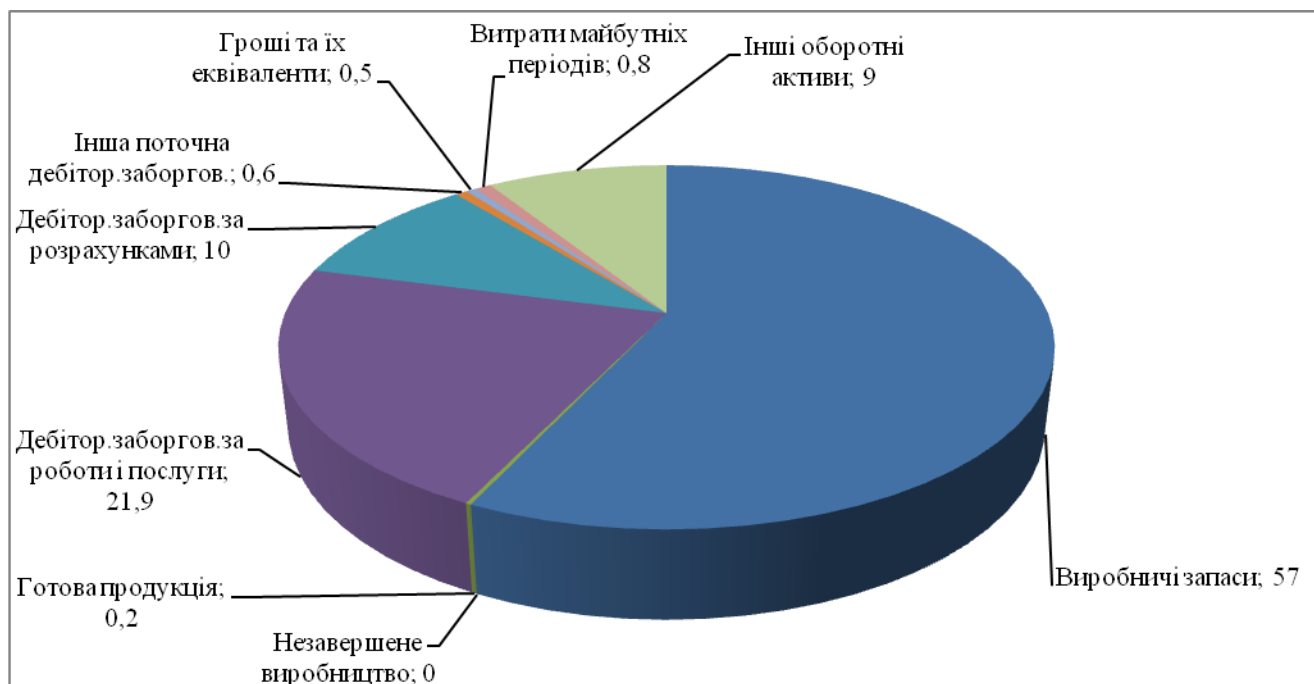

Рис. 2.5. Склад та структура оборотних активів філії «Кіровоградська ДЕД» у 2021 р., %

Дані рисунки свідчать, що структура оборотних активів досліджуваного підприємства в повній мірі відображає особливості організації оборотних активів підприємств дорожньої сфери.

Ефективність роботи підприємства досягається максимізацією прибутків при мінімальних витратах. Мінімізувати витрати можливо, в першу чергу, за рахунок оптимізації структури джерел формування оборотних коштів підприємства, тобто розумне поєднання власних і кредитних ресурсів.

Для визначення структури фінансування оборотних активів потрібно провести аналіз пасивів балансу Філії «Кіровоградська ДЕД» за досліджуваний період (додаток Л).

Відповідно до даних додатку Л збільшення валюти балансу обумовлено зростанням як власного капіталу так і поточних зобов'язань, адже ці дві статті зростали щороку. Власний капітал протягом 2019-2020 рр. зріс на 6925,7 тис. грн. або на 172,9%. Це відбулося за рахунок збільшення додаткового капіталу у зв'язку зі змінами в обліковій політиці підприємства (введення в облік вартості землі, що знаходиться у постійному користуванні підприємства), що оцінюється

позитивно, адже свідчить про зростання фінансової незалежності підприємства, його стабільності.

Поточні зобов'язання за досліджуваний період зросли на 1695,5 тис. грн. або на 20,5%. Це відбулося за рахунок зростання поточної кредиторської заборгованості, зокрема за: товари, роботи, послуги (на 57,0%), розрахунками з бюджетом (на 374,5%), розрахунками зі страхування (на 169,8%), розрахунками з оплати праці (на 115,2%), одержаними авансами (на 78,0%), що може свідчити про послаблення фінансової стійкості. Досліджуване підприємство зазнає труднощів з розрахунків з бюджетом, зокрема щодо сплати ЄСВ та ПДФО.

Варто зазначити, що фінансова політика державної корпорації ПАТ «ДАК Автомобільні дороги України» не передбачає використання філіями довгострокових та короткострокових кредитів банків, тому весь оборотний капітал підприємство фінансує лише за рахунок власних коштів та поточних зобов'язань.

Оптимальність складу та структури оборотних активів підприємства визначається відповідністю показників ліквідності нормативним значенням (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Оцінка оптимальності складу та структури оборотних активів Філії
«Кіровоградська ДЕД» за період 2019-2021 рр.**

Показник	Нормативне значення	2019р.	2020р.	2021р.	Відхилення 2021 р. до 2019р., +/-
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	>1	0,63	0,6	0,46	-0,17
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,6-0,8	0,11	0,12	0,2	+0,09
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	>0 збільшення	0,0036	0,0078	0,0024	-0,0012

Проведений аналіз дозволив зробити висновки, що за досліджуваний період ситуація на підприємстві далека від еталонної, оскільки значення показників ліквідності не відповідають встановленим нормативам, до того ж мають негативну динаміку. До того ж, наявність у підприємства значних залишків

дебіторської заборгованості спричиняє певні ризики в частині надійності та платоспроможності контрагентів підприємства та відволікає грошові кошти з його виробничо-господарського обігу.

2.3. Оцінка ефективності управління оборотними активами підприємства

Прийняття, реалізація, контроль та аналіз управлінських рішень забезпечується ефективно організованою системою управління оборотними активами на підприємстві, тому дослідження політики управління оборотними активами є надзвичайно актуальним питанням. З метою оцінювання ефективності управління оборотними активами підприємств використовують ряд показників, а для підвищення цієї ефективності застосовують відповідні конкретні заходи.

Для забезпечення діяльності з найбільшим рівнем ефективності і прибутковості кожне підприємство повинно мати наявності такий обсяг оборотних коштів, щоб їх не було в надлишку і в той же час не виникало проблем із їх недостатністю, бо ж надлишок означає, що частина капіталу підприємства не використовується та не приносить доходу, а нестача сповільнює виробничий процес та зменшує швидкість господарського обороту засобів підприємства. Тому для проведення аналізу ефективності використання оборотних коштів треба визначити наявність оборотних активів на підприємстві, їх надлишок або нестачу.

Аналізуючи наявність власних оборотних коштів Філії «Кіровоградська ДЕД» за період 2019-2021 рр., що відображено в табл. 2.3, приходимо до висновку, що протягом досліджуваного періоду постійно спостерігалась їх нестача. Причинами цього можуть бути нестача власних коштів, зростання поточних зобов'язань, надмірні витрати на придбання товарно-матеріальних цінностей від інших підприємств; неефективне використання прибутку на цілі, передбачені фінансовим планом та ін.

**Динаміка наявності власних оборотних активів Філії «Кіровоградська ДЕД»
за період 2019-2021 рр.**

Показники	Роки		
	2019	2020	2021
1. Власні кошти, тис. грн.	4005,6	10931,3	10970,3
2. Довгострокові кредити, тис. грн.	0	0	0
3. Необоротні активи, тис. грн.	7049,6	14283,7	16316,1
4. Оборотні активи, тис. грн.	5224,0	5016,0	4614,5
5. Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	29,6	65,4	24,2
6. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн.	8268,0	8368,4	9963,5
7. Наявність оборотних коштів ((1+2)-3), тис. грн.	-3044	-3352,4	-5345,8
8. Поточна потреба (4-5-6), тис. грн.	-3073,6	-3417,8	-5373,2
9. Брак (7<8) / надлишок (7>8), тис. грн.	-29,6	-65,4	-27,4

Це є наслідком:

- незадовільної роботи маркетингової служби;
- недоотримання передбаченого прибутку;
- недостатнього рівня відповідальності керівництва підприємства за формування і збереження власних оборотних коштів та їх нецільове використання;
- відсутності нормування оборотних коштів;
- несвоєчасного фінансування приросту нормативу оборотних коштів;
- наявності необґрунтованої дебіторської заборгованості (несвоєчасних розрахунків) тощо.

Оскільки у Філії «Кіровоградська ДЕД» постійно змінюється сума оборотних коштів, нестабільне їх пропорційність до поточної потреби, тому є необхідність постійного проведення аналізу наявності оборотних коштів з тим, щоб виявити їх надлишок або нестачу згідно потреб підприємства для недопущення можливої недостачі або нераціонального їх використання. Тому що нестача оборотних коштів є свідченням неправильного та неефективного планування своєї діяльності.

Чистий оборотний капітал (робочий капітал) являє собою власні оборотні активи і найчастіше розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Відсутність робочого капіталу є

свідченням нездатності підприємства сплачувати власні поточні зобов'язання та відсутність фінансових ресурсів для розширення своєї діяльності та інвестування.

Алгоритм його розрахунку наведено в Методичних рекомендаціях щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств — емітентів облігацій (крім комерційних банків), схвалених Аудиторською палатою України (протокол засідання АПУ від 23.02.2001 р.) та в Положенні про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затвердженого наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 26.01.2001 № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від 08.02.2001 р. за № 121/532.

$$\text{ЧОК} = \text{ф.1 (р.1195 – р.1695)} \quad (2.1)$$

$$\text{ЧОК}_{2019} = 5224 - 8268 = - 3044 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ЧОК}_{2020} = 5016 - 8368,4 = - 3352,4 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ЧОК}_{2021} = 4614,5 - 9963,5 = - 5349 \text{ тис.грн.}$$

Отже, така ситуація свідчать про неспроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання, про що свідчать і показники ліквідності.

Справедливим є висловлення І.О. Бланка про те, що: «той або інший тип політики фінансування відображає коефіцієнт чистих оборотних активів – мінімальне його значення характеризує здійснення підприємством політики агресивного типу, у той час як досить високе його значення – політики консервативного типу» [4].

На аналізованому підприємстві здійснюється політика фінансування оборотних активів агресивного типу, оскільки постійна (незалежна від обсягів виробництва) і змінна (залежна від обсягів виробництва) частини формуються за рахунок поточних зобов'язань. Застосування такого підходу негативно впливає на фінансовий стан підприємства, на його фінансову стійкість.

Одним з основних етапів управління оборотними активами є оцінка ефективності їх використання, що здійснюється на основі розрахунку показників оборотності оборотних активів в цілому та в розрізі елементів, тривалості одного обороту, завантаженості оборотних активів та рентабельності.

1. Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу характеризує ефективність його використання та розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини оборотного капіталу підприємства:

$$K_{o.o.k} = \frac{\text{ф.ф.2000}}{\frac{p.119(p3) + p.119(p4)}{2}} \cdot \quad (2.2)$$

2. Тривалість одного обороту оборотних активів - показник ділової активності, який вказує на ефективність управління оборотними активами підприємства. Значення цього коефіцієнта демонструє період, протягом якого оборотні активи здійснюють один повний оборот:

$$T_{o.o.k} = \frac{\text{Кількість днів у році (365)}}{K_{o.o.k}} \quad (2.3)$$

3. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості матеріальних запасів і характеризує швидкість використання товарно-матеріальних запасів підприємства в процесі виробництва і реалізації продукції:

$$K_{o.z.} = \frac{\text{ф.ф.2050}}{\frac{p.110(p3) + p.110(p4)}{2}} \cdot \quad (2.4)$$

4. Тривалість одного обороту запасів характеризує тривалість періоду, впродовж якого запаси трансформуються в кошти:

$$T_{o.z.} = \frac{\text{Кількість днів у році (365)}}{K_{o.z.}} \quad (2.5)$$

5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість трансформації дебіторської заборгованості підприємства в грошові кошти за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством:

$$K_{o.d.z.} = \frac{\phi.2p.2000}{\phi1(\sum p.(1125155)гр.3 + \sum p.(1125155)гр.4)} \cdot \frac{2}{2} \quad (2.6)$$

6. Строк погашення дебіторської заборгованості (днів) показує середній період інкасації дебіторської заборгованості підприємства, тобто період її погашення і розраховується як відношення тривалості звітної періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості:

$$T_{o.d.z.} = \frac{\text{Кількість днів у році (365)}}{K_{o.d.z.}} \quad (2.7)$$

7. Коефіцієнт завантаження оборотних коштів характеризує наявність оборотних коштів у кожній гривні реалізованої продукції. Чим менше оборотних коштів припадає на 1 грн. обороту, тим ефективніше вони використовуються. Є оберненим показником до коефіцієнта оборотності оборотного капіталу:

$$K_{з.ок} = \frac{\phi1(p.1195p3) + p.1195p4)}{2} \cdot \frac{2}{\phi2p.2000} \quad (2.8)$$

8. Коефіцієнти ефективності (прибутковість оборотних коштів) і рентабельності, які обчислюють за формулами:

$$K_{е.ок} = \frac{\phi.2p.2350}{\phi1(p.1195p3) + p.1195p4)} \cdot \frac{2}{2} \quad (2.9)$$

$$P_{ок} = \frac{\phi.2p.2350}{\phi1(p.1195p3) + p.1195p4)} \cdot 100 \quad (2.10)$$

Якщо K_e є абсолютним показником і характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. оборотних коштів, то P — відносний показник, що визначає ступінь використання оборотних коштів. Чим більше значення першого і другого показників, тим ефективніше використовуються оборотні кошти.

Результати розрахунку показників ефективності використання оборотних активів Філії «Кіровоградська ДЕД» за період 2019–2021 рр. представлено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Аналіз показників ефективності використання оборотних активів Філії
«Кіровоградська ДЕД» за період 2019–2021 рр.**

№ п/ п□	Показник□	Нормативне значення□	Рік□			Відхилення (+,-)□	
			2019□	2020□	2021□	2020/2019	2021/2020
1.□	Коефіцієнт оборотності оборотних активів□	збільшення□	2,71□	4,03□	5,4□	+1,32□	+1,37□
2.□	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів□	зменшення□	134,69□	90,57□	67,59□	-44,12□	-22,98□
3.□	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів□	збільшення□	3,33□	4,88□	7,61□	+1,55□	+2,73□
4.□	Тривалість одного обороту запасів, днів□	зменшення□	109,61□	74,8□	48,0□	-34,81□	-26,8□
5.□	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості□	збільшення□	15,61□	24,53□	21,38□	+8,92□	-3,15□
6.□	Строк погашення дебіторської заборгованості, днів□	зменшення□	23,38□	14,88□	17,07□	-8,5□	+2,19□
7.□	Коефіцієнт завантаження оборотних коштів□	зменшення□	0,37□	0,25□	0,19□	-0,12□	-0,06□
8.□	Коефіцієнт прибутковості оборотних коштів□	збільшення□	0□	0,002□	0,025□	+0,002□	+0,023□
9.□	Коефіцієнт рентабельності оборотних коштів□	збільшення□	0□	0,2□	2,5□	+0,2□	+2,3□

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, який характеризує кількість оборотів обігових коштів за період, скільки виручки припадає на одиницю обігових коштів, має тенденцію до зростання. Це свідчить про те, що темпи росту виручки перевищують темпи приросту оборотних активів в першу чергу за рахунок зменшення запасів незавершеного виробництва. Відповідно термін обороту оборотних активів зменшився у 2021 році порівняно з 2019 роком на 67,1 дні, що оцінюється позитивно, оскільки це показує прискорення швидкості обертання та підвищення ефективності виробничого процесу/ Тобто підприємство працює ритмічно і раціонально використовує фінансові ресурси.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів характеризує кількість оборотів коштів, інвестованих у запаси. На підприємстві спостерігається позитивна тенденція до його збільшення на 4,28. Відповідно, зменшилась тривалість одного обороту запасів на 62 дні. В складі запасів найбільшу питому вагу становлять виробничі запаси: в 2019 році – 28,5%, в 2020 році -40,8%, в 2021

році – 57,0%. Їх збільшення свідчить про неефективне вкладення коштів в товарно-матеріальні цінності. Проте зменшення запасів готової продукції на складі свідчить про достатній розвиток на підприємстві маркетингової діяльності щодо вивчення ринку споживачів, конкурентів, цін і вимог до якості послуг, що надаються.

Щодо, коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості, то він за аналізований період мав нестійку тенденцію і у 2020 році збільшився за рахунок значного збільшення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг), що є позитивною тенденцією. Відповідно зменшився термін її погашення.

Скорочення строку погашення дебіторської заборгованості і в той же час збільшення її обсягів може свідчити як про те, що керівництво підприємства не приділяє значну увагу стану її погашення, що є негативною тенденцією, так і про позитивні заходи ефективного управління нею, що проявляються, наприклад, у наданні послуг у кредит.

Динаміка коефіцієнта завантаження оборотних коштів є позитивною, тому що він характеризує частку оборотних активів у кожній гривні реалізованої продукції. У 2019 році на 1 грн. обороту припадало 0,37 грн. оборотних коштів, а у 2021 році цей показник зменшився до 0,19 грн. оборотних активів, що є свідченням підвищення ефективності використання підприємством оборотних коштів.

Що стосується коефіцієнтів прибутковості та рентабельності оборотних активів, то їх динаміка є свідченням того, що ефективність використання оборотних активів підвищується.

Ключовими причинами зниження ефективності використання оборотних коштів у 2021 році порівняно з 2019 роком слід визнати різке збільшення питомої ваги виробничих запасів у сумі оборотних активів та значне збільшення дебіторської заборгованості, що було невиправданим.

Таким чином, оборотні активи відіграють досить важливу роль у функціонуванні підприємств, оскільки, від їх структури, ефективності використання залежить безперервність процесу виробництва та реалізації

продукції, а отже і фінансово-економічний стан та перспективи розвитку суб'єктів господарювання. Наявність достатнього обсягу оборотних активів та їх ефективне використання забезпечує підприємству планові прибутки, безперебійне виробництво та достатній рівень ліквідності та платоспроможності.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

3.1. Формування ефективного механізму управління складовими елементами оборотних активів підприємства

Заходи з управління оборотними активами повинні сприяти пошуку компромісу між ризиком втрати ліквідності і ефективністю роботи підприємства, що забезпечується вирішенням таких двох важливих задач, як досягнення належного рівня платоспроможності та оптимальних об'ємів, структури і рентабельності активів [67, с. 66].

Для ефективного управління оборотними активами необхідно аналізувати кожен його складову з урахуванням їх особливостей, економічного значення та виконуваних функцій, саме:

- управління запасами передбачає визначення потреби в них, що сприяє безперебійному процесу виробництва та реалізації продукції;
- управління дебіторською заборгованістю передбачає визначення умов кредитування та інкасації для окремих покупців та видів продукції; контроль розрахунків з дебіторами по відстроченій або простроченій заборгованості та ін.;
- управління грошовими коштами здійснюється шляхом визначення прогнозних параметрів грошового потоку [44].

На ефективність процесу формування та використання оборотних активів впливають існуючі особливості управління їх основними складовими: грошовими коштами, запасами та дебіторською заборгованістю. Варто відзначити також важливість пошуку джерел фінансування оборотних активів.

Покращення ефективності управління матеріальними запасами на підприємствах забезпечить реалізація наступних заходів: визначення раціонального обсягу матеріальних запасів за рахунок підвищення їх маневреності; впровадження нових прогресивних систем управління

матеріальними запасами; вдосконалення процесу нормування за рахунок встановлення науково обґрунтованих норм та нормативів, застосовування індивідуальних норм для підприємств в залежності від галузі та асортименту продукції; покращення логістики постачання (дотримання чітких договірних умов постачання, жорсткий відбір постачальників, налагодження роботи транспорту); правильна організація інфраструктури господарства при якій раціонально використовуються запаси та здійснюється контроль за їх витрачанням [41].

Для того, щоб підприємство постійно мало у наявності оборотні кошти та забезпечувало свою платоспроможність, важливим є не тільки їх обсяг, але й способи ефективного управління дебіторською заборгованістю. Значний її обсяг та невинуватений характер свідчить про іммобілізацію власного капіталу, а перевищення її розміру певного рівня може призвести до втрати ліквідності і навіть згорання виробництва. В нинішніх умовах це характерно для багатьох вітчизняних підприємств, робота яких характеризується хронічними неплатежами.

Збільшення розміру дебіторської заборгованості може бути спричинено нераціональною кредитною політикою, збільшенням обсягів реалізації, неплатоспроможністю покупців та ін. Щоб пришвидшити процес її погашення слід поглиблено аналізувати платоспроможність клієнтів, своєчасно оформляти розрахункові документи, використовувати передоплату, вексельні розрахунки та інші прогресивні форми її ліквідації [11].

Таким чином, щоб зменшити обсяг дебіторської заборгованості необхідним є здійснення наступних заходів:

- регулярне визначення ступеню ризику несплати рахунків покупцями;
- розширення кола покупців, щоб зменшити втрати несплати по разунках одним або декількома покупцями;
- ведення оперативного контролю за надходженням готівкових коштів;
- визначення переліку потенційних дебіторів та жорстке планування дебіторської заборгованості підприємства на майбутні періоди;
- застосування по можливості кредитної політики стосовно окремих

покупців продукції та формування її принципів і умов;

- проведення аналізу структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства за попередні періоди;
- своєчасне визначення сумнівної заборгованості;
- ведення претензійної роботи у співпраці з юридичною службою;
- припинення дії договорів з покупцями-порушниками платіжної дисципліни;
- своєчасне виявлення недопустимих видів дебіторської заборгованості [23].

Також для формування оптимального розміру та раціональної структури дебіторської заборгованості на підприємстві необхідно здійснити рефінансування певної її частини. Метою цього процесу є пришвидшення її перетворення в інші форми оборотних активів підприємства, такі як грошові кошти, ліквідні короткострокові цінні папери та інше.

Для рефінансування дебіторської заборгованості власникам підприємства пропонується використовувати наступні методи [38]:

1) спонтанне фінансування – це механізм надання покупцям знижок за дострокову оплату товару. Якщо термін оплати вкладається у строк, вказаний у договорі, то покупцем сплачується вже повна ціна товару. Систему знижок за скорочення строків розрахунку доцільно застосовувати тільки для постійних клієнтів, які суворо дотримуються платіжної дисципліни за термінами та сумами;

2) облік векселів – це продаж векселів, що є в наявності у підприємства, банку за нижчою від номіналу ціною (дисконтною). В даному випадку розмір утримуваного банком дисконту, буде залежати від номіналу векселів, терміну їх погашення й облікової ставки по векселю. Якщо веселедавець має сумнівну платоспроможність, то облікова ставка може передбачати премію за ризик.

3) факторинг – це договірний вид фінансування закупки або продажу товарів чи послуг з відстроченням платежу без будь-якої застави. Учасниками договору є постачальник, покупець (дебітор) і банк-фактор (або факторингова фірма). Сутність такої угоди полягає в тому, що банк-фактор за товарними накладними просто «купує» у клієнта його дебіторську заборгованість. Для її

реалізації необхідно здійснити наступні кроки: 1) постачальник предає покупцеві товари або надає послуги на умовах відстрочення платежу, 2) потім передає фірмі (банку)-фактору документи, що підтверджують факт появи дебіторської заборгованості, 3) фактор оплачує значну (70- 95%) частину цієї заборгованості, 4) дебітор оплачує товар або послугу фірмі (банку)-фактору, 5) продавець і фактор проводять кінцеві взаємні розрахунки: фактор отримує витрачені ним гроші з додатковою комісією за послуги, а продавець отримує залишок належних йому коштів (5 - 30%).

Завданнями, які вирішує факторинг є:

- підвищення рівня конкурентоспроможності компанії - шляхом надання вигідних умов оплати (товарний кредит) залучення ще більшого кола нових клієнтів;
- здійснення впливу на обсяги реалізації - збільшення обсягів продажів та частки підприємства на ринку;
- прискорення економічного зростання підприємства - підвищення ліквідності балансу підприємства, прискорення оборотності його активів;
- надання фінансових гарантій - поповнення оборотного капіталу, уникнення касових розривів.

Основна перевага факторингу полягає в його комплексному характері. Це не просто фінансування певних витрат, а саме сукупність рівноцінних для підприємства фінансово-посередницьких структур. Він хоч і нетрадиційний для вітчизняних підприємств метод, але досить перспективний. Це обумовлено високим рівнем ризику неповернення дебіторської заборгованості в українських реаліях, достатньо високими цінами на факторингові послуги у порівнянні з процентною ставкою банківського кредиту. В умовах нашої держави факторинг має вигляд «сірих» схем.

Іноді факторинг ототожнюють з банківським кредитом, не зважаючи на їх різне призначення, яке полягає в тому, що підприємства використовують дострокові факторингові платежі, головним чином для фінансування поточної діяльності, а кредитні кошти - для інвестиційної або інноваційної діяльності.

Порівняльний аналіз факторингу та банківського кредиту наведено у додатку М).

Практичний досвід ведення бізнесу у зарубіжних країнах свідчить про широке використання підприємницькими структурами встановлення знижок, оскільки при цьому виникає можливість отримати більший прибуток на одержані достроково кошти, ніж розмір наданої знижки. Якщо підприємства нехтують використанням знижок при довгостроковій оплаті рахунків, то вони втрачають частину прибутку.

З метою вирішення вище вказаних проблемних питань, розширення обсягів реалізації продукції та підвищення ефективності роботи підприємства, необхідно вдосконалювати політику управління дебіторською заборгованістю. Для цього доцільно реалізувати наступні заходи:

1. Проаналізувати дебіторську заборгованість підприємства у попередніх періодах.
2. Сформувати принципи кредитної політики стосовно покупців продукції та послуг.
3. Визначити суму фінансових ресурсів, що можуть інвестуватися в дебіторську заборгованість по товарному та споживчому кредиту.
4. Сформувати систему умов кредитування.
5. Сформувати критерії відбору та стандарти оцінки покупців і диференціації умов надання кредиту.
6. Сформувати процедуру інкасації дебіторської заборгованості.
7. Забезпечити використання на підприємстві сучасних форм фінансування дебіторської заборгованості.
8. Побудувати ефективну систему контролю за рухом і своєчасною інкасацією дебіторської заборгованості [11].

Важливим також є своєчасне здійснення контролю за пропорційністю між дебіторською та кредиторською заборгованостями, оскільки значне переважання дебіторської заборгованості підвищує ризик фінансової нестабільності підприємства і призводить до необхідності залучення додаткових ресурсів для фінансування діяльності. До того ж в інфляційних умовах будь-яке відстрочення

платежів призводить до зменшення реальних прибутків суб'єкта господарювання. Тому слід звернути увагу на розширення системи авансових платежів.

Наявність у складі оборотних активів грошових коштів вимагає застосування методів управління ними. Зокрема, можна запропонувати наступні:

- планування грошових потоків, що передбачає проведення обліку руху грошових коштів та їх аналіз за попередні періоди, а також складання фінансового плану (бюджету) грошових коштів;

- оптимізаційні заходи з використанням моделей Міллера-Орра та Баумоля.

Так, модель Баумоля розроблена для середніх значень стабільних грошових витрат, що в реальності зустрічається не досить часто. Вона дає можливість виявити фактори для розрахунку оптимальної величини залишку грошових коштів, а саме: загальний обсяг нових грошових надходжень, середній та максимальний залишок грошових коштів. Дана модель використовує стохастичний процес Бернуллі, коли отримання і витрачання коштів з року в рік (від одного періоду до іншого) відбувається через дію стихійних та випадкових подій, враховуючи цим щоденні надходження і витрати підприємства.

Досконалішою за модель Баумоля є модель Міллера-Орра, яка враховує невизначеність вхідних і вихідних потоків. До її переваг перед моделлю Баумоля відноситься те, що вона не бере до уваги щоденні коливання грошових потоків. Коли залишок грошових коштів досягає свого максимального значення (верхньої межі), то підприємство починає процес купівлі цінних паперів, а коли залишок знижується до мінімуму і зростає ризик погіршення фінансового стану, то підприємство продає цінні папери для утримання нормального рівня запасів грошових коштів для забезпечення подальшого функціонування підприємства. Але кризова ситуація на фінансовому ринку України, відсутність надійних цінних паперів та недовіра до фінансових інструментів поки що створює перепони до застосування цього методу управління грошовими потоками.

Процес планування руху грошових коштів покликаний забезпечити платоспроможність підприємства протягом планового періоду та передбачає визначення додаткових можливостей надходження та напрямків витрачання

грошових коштів. Інструментом оперативного планування фінансової діяльності підприємства є платіжний календар, який являє собою плановий фінансовий документ, у якому визначаються очікувані надходження грошових коштів за певний відрізок часу (як правило, місяць) та спроможність підприємства своєчасно погашати свої фінансові зобов'язання. Він дає можливість передбачати касові розриви та завчасно їх перекривати.

Важливою при управлінні грошовими коштами є робота з поточного регулювання їх потоків, яка повинна передбачати наступні заходи:

1. Синхронізація грошових потоків – це врівноваження за обсягами і у часі надходження та витрачання грошових коштів. Вона дає можливість уникнути нестачі готівкових грошей, або ж вивільнення частини грошових коштів й використання їх для інвестування та отримання додаткових прибутків.

2. Пришвидшення процесу надходження грошей – застосовується для скорочення часу між погашенням покупцями дебіторської заборгованості та надходженням грошових коштів на рахунки підприємства. Для його реалізації використовуються такі інструменти регулювання потоків грошових коштів, як: накопичення на банківських рахунках, використання банківських сейфів, електронні чеки, телеграфні та чеково-депозитні перекази та ін. Це досягається зміною часу переказу платежів від покупця до підприємства, скороченням часу, впродовж якого отримані платежі лишаються неінкасованими грошовими коштами, прискоренням руху грошових коштів до банків, що здійснюють виплати.

3. Контроль за витрачанням грошових коштів, ключова ціль якого максимально уповільнити в часі витрати грошових коштів. Синергія швидкого інкасування та сповільнення витрачання спричинять отримання максимальних обсягів вільних грошових коштів. У зарубіжній практиці використовують такі інструменти контролю за витрачанням грошей як: централізація кредиторських рахунків, флоут, контрольовані рахунки витрат, рахунки з нульовим балансом та ін.

4. Збільшення (капіталізація) тимчасово вільних залишків грошових коштів.

Ефективність застосування методів пришвидшення надходжень та контролю за витрачанням грошових коштів сприяє появі в окремі проміжки часу тимчасово вільних грошових коштів. Раціональне управління такими залишками коштів передбачає вибір об'єктів та реалізація процесу інвестування грошових ресурсів з обов'язковим врахуванням термінів окупності та фінансових ризиків альтернативних інвестиційних проектів. Для цього певна сума грошових залишків Під можливим терміном інвестування слід розуміти проміжок часу, прпротягом деякого часу повинна знаходитися в грошовій формі, щоб її можна було спрямувати у короткострокові фінансові вкладення. Рівень доходності за таким напрямком інвестування повинен покривати інфляційні втрати та сприяти отриманню інвестиційного доходу згідно фактичного рівня прибутковості активів. Найбільшим ризиком при короткостроковому фінансовому інвестуванні є ризик втрати ліквідності, тобто вірогідність не повернення активів у грошову форму у запланований термін. Ключовими інструментами фінансового інвестування на короткостроковий термін є вкладення коштів на депозитні рахунки та придбання цінних паперів з високим ступенем ліквідності [9].

Таким чином, чималий вплив на продуктивну діяльність підприємства має як недостатній так і надмірний обсяг грошових коштів, оскільки це може спричинити перебої у виробництві продукції чи забезпеченні сировиною, що в результаті зменшить очікувані прибутки. Саме тому надважливим є пришвидшення залучення грошових оборотних коштів як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел, чого можна досягти, здійснивши наступне:

- 1) надавати знижки на великі партії продукції, що купується за готівку;
- 2) розвивати маркетингові заходи з широкої реклами продукції;
- 3) підприємству приймати участь у різноманітних виставках та ярмарках;
- 4) вести роботу з постійного поновлення ринків збуту продукції;
- 5) сприяти частковій чи повній попередній оплаті за вироблену продукцію;
- 6) залучати короткостроковий бюджетний чи податковий кредит.

Тож, виважена політика пришвидшення оборотності фінансових ресурсів підприємства забезпечить зменшення потреби в них у виробничому процесі, що

дасть можливість вилучити частину цих коштів з обороту та інвестувати в інші види діяльності чи створити дочірні підприємства.

Запропонована система управління оборотними активами дозволить виконувати ефективну діагностику та розраховувати оптимальний об'єм та раціональну структуру оборотних активів. На основі розрахунку показників ефективності використання оборотних активів можливо визначати резерви їх зростання та норматив, який забезпечить ефективну діяльність підприємства за мінімального об'єму оборотних активів. Оцінка зовнішніх і внутрішніх чинників оборотності, сприятиме формуванню оптимальної системи управління оборотними активами.

Отже, якщо застосовувати запропоновані заходи з управління оборотними коштами на підприємстві це підвищить рівень його ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Вчені розробили класичний механізм формування оптимального складу та структури оборотного капіталу і підвищення ліквідності. Він є базовим для застосування на кожному підприємстві, з урахуванням потім особливостей діяльності кожного конкретного. Він передбачає запровадження наступних заходів:

- управління заборгованостями підприємства: кредиторською та дебіторською, що передбачає попередження затримки оплати рахунків, перегляд договірних умов з контрагентами та налагодження максимальної автоматизації операцій;

- планування руху грошових коштів на короткий термін по підприємству в цілому та по окремих постачальниках та покупцях;

- нормування запасів та використання можливостей їх скорочення, запровадження процесів управління ними і контролю, що забезпечить їх оптимальний обсяг;

- здійснення розрахунку мінімальної потреби в оборотних активах за допомогою нормування для їх авансування з тим, щоб забезпечити безперебійну та ритмічну роботу підприємства;

- запровадження облікової політики, яка сприяла б оптимізації оподаткування, що включає: вибір методів амортизації, списання товарно-матеріальних цінностей, визначення виручки від реалізації і т.п.;

- сприяння пришвидшенню оборотності оборотних активів на кожній стадії обороту капіталу, оскільки це свідчить про частку чистого доходу від реалізації в оборотних активах [46, с. 115].

Система управління оборотними активами повинна функціонувати як єдиний механізм, в якому всі етапи взаємопов'язані, але при цьому чітко окреслені виконуваними функціями та поставленими завданнями.

В процесі управління оборотними активами кожна стадія повинна мати певні результати та із винесенням висновків та наступними рекомендаціями плавно перетікати в іншу, а саме:

- планування необхідного обсягу оборотних коштів у прогнозування обсягів реалізації продукції та послуг;

- управління запасами, грошовими коштами та коштами у розрахунках у оптимізацію складу та структури оборотних активів;

- визначення постійної та змінної частини оборотних активів та вибір джерел їх фінансування у формування стратегії фінансування оборотних активів;

- здійснення оцінки ефективності використання оборотних активів у досягнення оптимальних показників фінансової діяльності [67, с. 67].

У додатку Н наведено комплексну програму управління оборотними активами підприємства та узагальнено основні проблеми управління окремими їх структурними елементами, а також запропоновані рекомендації щодо можливого їх вирішення.

Основними елементами системи управління оборотними активами, які приймають участь у практичній реалізації викладених рекомендацій щодо оптимізації оборотних активів, повинні бути: кваліфікований персонал (фінансові менеджери); відповідні структурні підрозділи підприємства, що координують цю роботу; методичні рекомендації за міжнародними стандартами для правильності розрахунків; інформаційне та програмно-технічне забезпечення, що діє як єдиний

механізм.

Зазвичай, оптимізацію оборотних активів здійснює фінансовий підрозділ підприємства, а по суті бухгалтерія. Досить часто виникають неузгодженості та протиріччя між цією службою та підрозділами підприємства, які мають вплив на складові оборотних активів (відділи продажів, закупівель, логістики та ін.): фінансова служба ніби й відповідальна за процес управління та оптимізації оборотних активів, а з іншої сторони, в неї немає важелів впливу на структури, які розпоряджаються окремими складовими цих активів.

Ця проблема на кожному конкретному підприємстві повинна вирішуватись з урахуванням його розміру, фінансових можливостей, наявності кваліфікованих фахівців. Наприклад, для великих підприємств є сенс організувати спеціальний відділ з такими функціями, а для малих та середніх – наділити цими обов'язками одну із існуючих структур або навіть конкретного фахівця. Якщо немає фінансової можливості створення такого підрозділу чи кваліфікованого спеціаліста, можна скористатися послугами зовнішнього фінансового менеджменту чи аудиторських фірм. Отже, управління оборотними активами може здійснювати особисто або фінансовий директор, або фінансовий відділ, або зовнішня структура. Головне в цьому процесі - злагодженість та ефективність.

Таким чином, управління оборотними активами є важливим аспектом діяльності підприємства, що впливає на її ефективність та стабільність, оскільки від правильного розрахунку обсягу потреби в оборотних коштах, ефективності їх використання залежить виконання планових показників виробництва, збуту продукції, а також рентабельність, фінансова стійкість, ліквідність, плато- та кредитоспроможність, а також інвестиційна привабливість.

3.2. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів підприємства

Виробничо-господарська діяльність національних підприємств свідчить про

неефективне прийняття менеджерських рішень у сфері управління оборотними активами підприємства, зокрема вилучення оборотних коштів зі сфери виробництва у сферу обігу, що спричиняє необхідність пошуку та залучення додаткових фінансових ресурсів. Такі негативні тенденції спонукають науковців та практиків розробляти та обґрунтувати пропозиції стосовно здійснення ефективних заходів з фінансування оборотних активів.

Як уже зазначалось, ефективність використання оборотних активів у значній мірі залежить від джерел їх формування. Рациональність формування та використання оборотних активів здійснює вплив на їх оборотність і як наслідок на загальні фінансові результати діяльності та фінансовий стан підприємства.

У науковій сфері сутність процесу управління фінансуванням оборотних активів не викликає протиріч між дослідниками. О.С. Стоянова, О.В. Бикова та І.О. Бланк, переконані, що процес управління фінансуванням оборотних активів полягає у виборі відповідних джерел їх фінансового поповнення та в кінцевому результаті повинно забезпечити оптимальне співвідношення між рівнем ефективності використання оборотних коштів та рівнем ризику втрати фінансової стійкості й платоспроможності підприємства [66].

Д.Л. Яшук притримується тієї думки, що ефективність процесу управління фінансуванням оборотних активів залежить, по-перше, від співвідношення постійних та змінних видів таких активів, по-друге, від принципового вибору коротко- чи довгострокових джерел фінансування оборотних активів [76].

На думку І.А. Продченко, управління фінансуванням оборотних активів підприємства покликане забезпечити необхідну потребу в них відповідними фінансовими ресурсами та оптимізувати структуру джерел формування цих ресурсів. Враховуючи це, на підприємстві й розробляється відповідна політика фінансування оборотних активів [58]. Отже, вона являється частиною загальної політики управління оборотними активами підприємства, що заключається у формуванні оптимального обсягу та раціонального складу фінансових джерел їх поповнення з метою ефективного використання власного капіталу та забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства.

С.В. Рилєєв та С.М. Юрій вважають, що в теоретичних положеннях фінансового менеджменту висвітлено ряд різних критеріїв ефективного управління оборотними активами та джерелами їх формування та виділяють з них такі основні [59]:

- критерій максимізації повної вартості підприємства, згідно якого процес управління оборотними активами включається у загальну фінансову стратегію підприємства, сутність якої заключається в тому, що будь-які рішення з питань управління оборотними активами слід вважати доцільними, якщо вони призводять до зростання економічної вартості підприємства;

- критерій мінімізації поточної кредиторської заборгованості, згідно якого зменшується вірогідність втрати підприємством ліквідності. Проте за такої стратегії виникає потреба використання довгострокових джерел фінансування та власного капіталу для поповнення більшої частини оборотних активів;

- критерій мінімізації сукупних витрат фінансування, згідно якого акцент робиться на використанні як джерела поповнення активів переважно короткострокової кредиторської заборгованості, оскільки цей ресурс найдешевший, в той же час на відміну від фінансування оборотних активів переважно за рахунок довгострокових джерел він характеризується високим рівнем ризику невиконання зобов'язань.

Н.А. Калмакова в політиці управління оборотними активами виокремлює два підходи, які безпосередньо стосуються управління фінансуванням оборотних активів та одночасно являються також критеріями ефективності такого управління [27]: перший підхід заключається у забезпеченні платоспроможності шляхом порівняння структури активів і структури пасивів; другий підхід полягає у забезпеченні фінансової стійкості шляхом порівняння структури поточних пасивів і поточних активів з активами і пасивами підприємства.

А.Г. Балдинюк в оцінці ефективності політики фінансування обігових активів виокремлює такі критерії: достатність, забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості та вартість залучення [1]. Його думку цілком підтримує Р.М. Бугріменко та пропонує вказані критерії доповнити показниками рентабельності

та ризику [10].

Проаналізувавши вказані вище критерії, слід відмітити, що окремі з них можуть чинити один на одного вплив. Наприклад, мінімізація сукупних витрат фінансування може збільшувати розмір чистого прибутку, що призводить до збільшення рентабельності узагалі по підприємству та по оборотних активах зокрема. Мінімізація як загальної суми так і тривалості обороту поточної кредиторської заборгованості покращуватиме показники фінансової стійкості та платоспроможності.

Проведений аналіз структури й динаміки оборотних активів філії «Кіровоградська ДЕД» та пасиву балансу впродовж 2019-2021 років, дає можливість сформулювати ряд висновків стосовно оптимізації та відносно раціонального формування джерел фінансування оборотних активів.

Власний капітал залишається основним джерелом фінансування оборотних активів. А також вагому частку формування оборотних активів займають поточні зобов'язання і забезпечення. Це є негативним, оскільки свідчить про зниження фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Проте, підприємство не матиме можливостей для розширення свого виробництва, якщо зовсім не використовуватиме короткострокові банківські кредити.

Про використання підприємством у своєму обороті коштів інших підприємств свідчить збільшення кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги у 2021 році. Таке збільшення можна вважати допустимим (нормальним), якщо це спричинено чинним порядком розрахунків.

Зважаючи на досить різке зростання цієї заборгованості у 2021 році, коли обсяг кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги зріс практично у 2 рази порівняно з 2020 роком з 834,8 тис.грн. до 417,6 тис.грн., то підприємству треба провести дослідження причин цього зростання та вияснити наскільки це є виправданим. Крім того, що кредиторська заборгованість у 2021 році у порівнянні з 2019 роком зросла в абсолютному виразі, спостерігається ще й збільшення її частки у сумі поточних зобов'язань.

Дуже важливим є недопущення існування простроченої кредиторської

заборгованості на підприємстві, оскільки вона виникає як результат порушення покупцями порядку та строків оплати розрахункових документів. Якщо ж покупець отримує додаткові кошти, які йому не належать, використовуючи у своїй виробничо-господарській діяльності неоплачені ним товарно-матеріальні цінності, то в цей час постачальник вимушений позапланово застосовувати перерозподіл наявних у нього ресурсів та шукати додаткові джерела формування його поточних активів, що для останнього є негативним. Як результат, при виникненні таких ситуацій, постачальники відмовлятимуться від продовження співпраці з таким партнером.

Тому потрібно регулярно моніторити розрахунки з постачальниками і вдаватися до збільшення кредиторської заборгованості лише за узгодженості з постачальником, тому що її прострочення викличе недовіру з боку контрагентів і, якщо вони певний час застосовуватимуть відстрочення платежів для підприємства, то при регулярному порушенні строків оплати такі відстрочення контрагенти надавати не будуть і взагалі можуть відмовитись від співпраці. Такі тенденції свідчатимуть про неефективність діяльності підприємства, призведуть до скорочення обсягів реалізації продукції, погіршення умов придбання сировини та матеріалів і, як результат, до підвищення цін, зниження конкурентних позицій на ринку.

При появі кредиторської заборгованості перед постачальниками залучення фінансових ресурсів відбувається у товарній формі на противагу власним оборотним коштам і банківському кредиту, які виступають у грошовій формі. Обсяг та термін існування простроченої кредиторської заборгованості залежать від конкретних умов формування та використання оборотних активів, а надто – від обсягу та терміну існування простроченої дебіторської заборгованості, основним ресурсом ліквідації якої є саме кредиторська заборгованість. Проведений аналіз динаміки та структури дебіторської заборгованості свідчить, що різке її зростання призвело відповідно і до різкого збільшення кредиторської заборгованості.

Варто зазначити, що для здійснення ефективної кредитної політики

підприємству необхідна оцінка платоспроможності покупців. Розроблення стандартів кредитоспроможності доцільно проводити на основі найбільш важливих критеріїв, таких як: ділова репутація, платіжні можливості, фактор капіталу, фактор забезпечення активами загальні економічні тенденції.

У зв'язку з погіршенням процесу використання оборотних активів, підприємство повинно застосувати заходи для зниження рівня дебіторської заборгованості, оскільки в результаті його підвищення грошові кошти з обороту підприємства вилучаються. Станом на 2021 рік діяльність філії «Кіровоградська ДЕД» характеризувалась досить низьким рівнем абсолютної ліквідності, тому зростання дебіторської заборгованості у подальшому є неприпустимим.

Таким чином, підвищення рівня як кредиторської так і дебіторської заборгованості свідчить про недостатній обсяг власних ресурсів для розширення діяльності підприємства. Стан справ погіршує той факт, що підприємство не наділене повноваженнями залучати кредитні ресурси банківських установ. Разом з тим, негативним явищем, яке свідчить про погіршення з боку підприємства платіжної дисципліни є збільшення поточних зобов'язань за розрахунками з оплати праці, зі страхування, з бюджетом та інших поточних зобов'язань.

З метою упередження подальшого збільшення зобов'язань підприємства за розрахунками, йому потрібно виконувати всі обов'язкові умови розрахунків, у встановлені терміни здійснювати платежі та щодня слідкувати за відхиленнями. Особливої уваги потребує недопущення погіршення підприємством стану платіжної дисципліни стосовно розрахунків з оплати праці і з бюджетом, тому що це може спровокувати штрафні санкції з боку держави або до пред'явлення претензій і судових позовів з боку працівників.

Якщо у підприємства невивистачає власних ресурсів і при цьому воно має прийнятний рівень кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, воно може скористатися банківськими кредитами або векселями за умови зміни фінансової політики державної корпорації ПАТ «ДАК Автомобільні дороги України». Однак, таке залучення ресурсів повинно здійснюватись лише за економічної його доцільності та обґрунтованості. Тобто, при використанні

підприємством кредитних коштів необхідно забезпечити отримання доходу в таких розмірах, щоб можна були їх повернути, сплатити нараховані відсотки та отримати додатковий прибуток. Використання підприємством банківських кредитів та інших позикових ресурсів повинно здійснюватись з урахуванням його фінансової стійкості, виважено та дуже обережно.

Перевагою кредитного фінансування оборотних активів є те, що кредит дає можливість ефективніше організувати використання коштів підприємства, не витрачаючи значного обсягу фінансових ресурсів на створення надмірних запасів сировини і матеріалів. Також банківські кредити дають можливість органічно пов'язати всі джерела оборотних коштів і активно впливати на раціональне формування запасів сировини, матеріалів, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей.

Якщо на підприємстві розроблена ринкова стратегія поведінки, то використання залученого ззовні капіталу збільшує можливості розширення діяльності, дозволяє застосувати ефект фінансового левериджу та підвищує рентабельність власного капіталу. В протилежному випадку банківські кредити замість забезпечення економічного зростання підприємства, його фінансового оздоровлення можуть спровокувати кризову ситуацію.

Найчастіше за умови недостатності фінансових ресурсів у підприємства та неможливості проведення розрахунків з постачальниками застосовуються векселі, як є найпростішою формою залучення кредитних грошей для фінансування оборотних активів. Саме вексель задовольняє попит на гроші як засіб платежу, коли таких грошей не вистачає.

Стосовно довгострокових зобов'язань, то їх треба використовувати тільки за умови обґрунтування доцільності та фінансової ефективності такого залучення.

Отже, самим поширеним, а іноді і єдиним, способом залучення ресурсів для фінансування оборотних активів є кредиторська заборгованість. Щоб спланувати можливість використання кредиторської заборгованості у формі джерела фінансування оборотних активів, треба враховувати її особливості. Зокрема, зазвичай, оцінюють наступні моменти: чи є характерними ці умови використання

кредиторської заборгованості для цієї галузі та регіону; чи може внаслідок використання кредиторської заборгованості змінитися позиція підприємства на ринку і як; наскільки міцні економічні зв'язки постачальників та ін.

Таким чином, обґрунтування та вибір найбільш оптимальних і економічно вигідних джерел фінансування оборотних активів на підприємстві філія «Кіровоградська ДЕД» є досить важливим і актуальним питанням в сучасних умовах, адже дефіцит таких ресурсів призводить до недостатнього фінансування господарської діяльності підприємства та до фінансових труднощів. І навпаки, надлишок оборотних активів на будь-якому підприємстві провокує утворення понаднормативних запасів товарно-матеріальних цінностей, зниження відповідальності за цільове та ефективне їх використання.

Враховуючи результати здійсненого аналізу, для філії «Кіровоградська ДЕД» необхідно сприяти зростанню оборотних активів за рахунок власних ресурсів, оцінити можливості їх ефективнішого використання та обґрунтувати можливості використання додаткових джерел фінансування оборотних активів підприємства.

3.3. Створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства на основі діагностичного інструментарію

В нинішніх складних умовах економічного розвитку велика кількість промислових підприємств гостро відчують нестачу оборотних активів. Головною причиною такої ситуації є те, що на підприємствах не формується та не реалізується ефективна система управління оборотними активами.

Ефективність управління оборотними активами дуже важлива для забезпечення безперебійного виробничо господарського процесу підприємства. Для виробничого підприємства властивий процес повної зміни матеріальної форми оборотних активів впродовж одного виробничого циклу. Виходячи з цього, для формування виробничої програми підприємство в будь-який проміжок часу

потребує певних обсягів оборотних активів, тому в кожен період часу необхідно приймати раціональні управлінські рішення стосовно управління оборотними активами, а надто умовах обмеженості ресурсів, з використанням певних методів та прийомів економічного аналізу.

Для здійснення економічного аналізу ефективності процесу управління оборотними активами необхідно використовувати певну врівноважену систему показників-індикаторів, які ілюструють та характеризують стан оборотних активів підприємства.

Під врівноваженою системою показників розуміють одну з найбільш розповсюджених на сьогоднішній день систем управління результативністю підприємства, оскільки вона інтегрує оцінку діяльності підприємства з точки зору фінансових і нефінансових індикаторів враховуючи причинно-наслідкові зв'язки між ключовими факторами та результуючими показниками (рис. 3.1), надає можливості визначити ефективність обраної стратегії, отримати інформацію про комплексний стан підприємства на конкретний момент часу, визначити недоліки в його діяльності і швидко відреагувати на вплив негативних факторів.

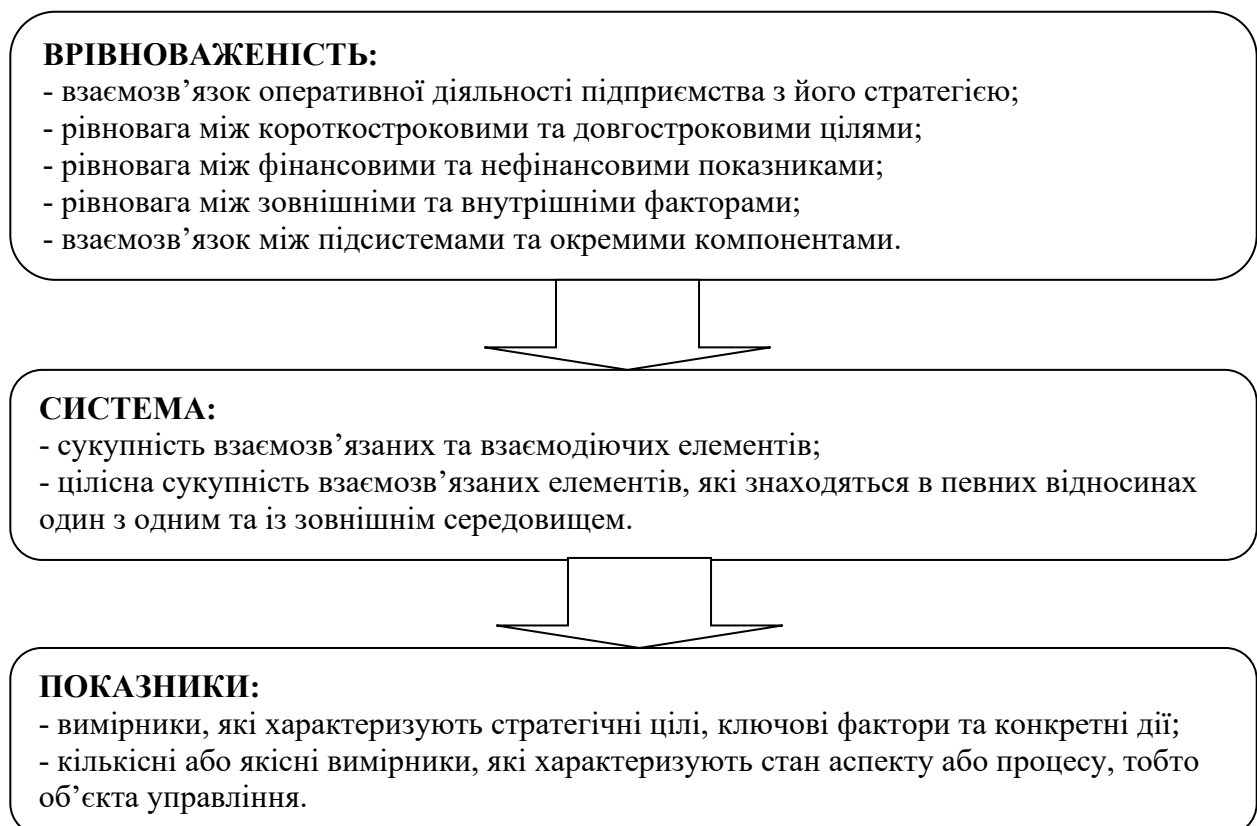

Рис. 3.1. Категорії поняття «врівноважена система показників»

Нині існує велика кількість схем з розробки врівноваженої системи показників на підприємстві в залежності від галузі та виду діяльності, а також від особливостей організації діяльності самого підприємства. Однак, для успішного впровадження врівноваженої системи показників на підприємстві необхідно ретельно розробити кожен з її етапів, зокрема і для аналізу ефективності управління оборотними активами підприємства.

Основні етапи розробки системи врівноважених показників для оцінки ефективності управління оборотними активами наведено на рис. 3.2.

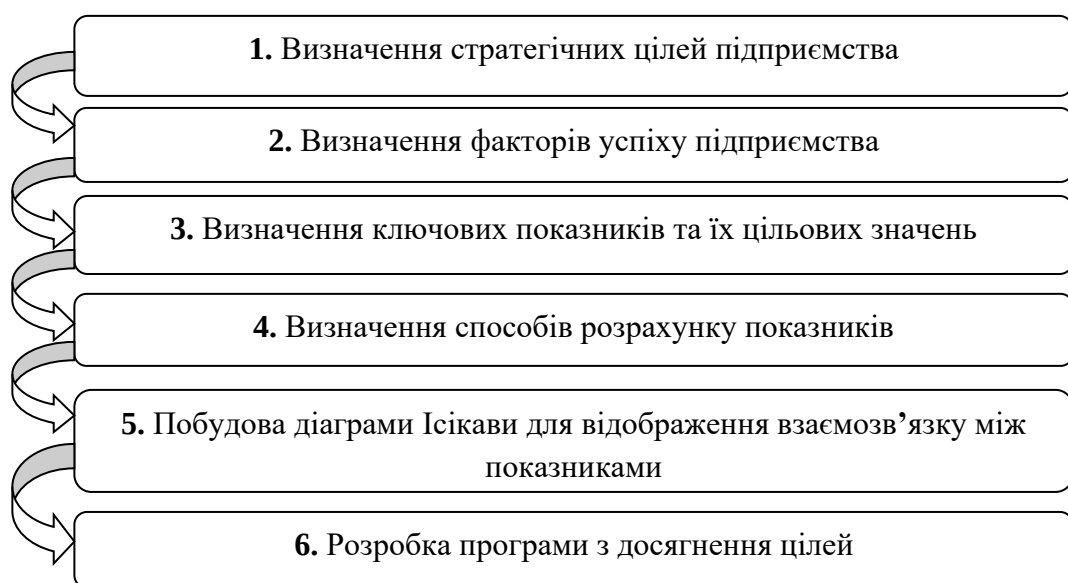

Рис. 3.2. Основні етапи розроблення врівноваженої системи показників

Першим кроком у розробці врівноваженої системи показників для аналізу ефективності управління оборотними активами підприємства є визначення стратегічної мети підприємства (додаток П) та окреслення основних факторів успіху (додаток Р), які впливають на досягнення поставленої мети.

Підтримуємо твердження дослідників, що основу врівноваженої системи показників підприємства в цілому формують такі чотири категорії: фінанси, клієнти, внутрішні бізнес-процеси та навчання і розвиток [14; 34; 42; 60; 75].

Для здійснення аналізу ефективності управління оборотними активами слід визначитися з такими основними критеріями формування врівноваженої системи показників, як економічна та соціальна ефективність.

Економічну ефективність формує сукупність відносних показників, які відображають порівняння отриманого ефекту із використаними для його досягнення витратами або активами [64]. Основними складовими економічної ефективності є: стратегічна та оперативна ефективність.

Соціальна ефективність передбачає максимально можливе забезпечення суспільних потреб людей необхідною продукцією та рівень задоволення потреб персоналу підприємства. До основних складових соціальної ефективності слід віднести маркетингову ефективність та ефективну кадрову політику.

На основі розгляду кожної складової як відносно автономної системи можна запропонувати сукупність показників-індикаторів та методику розрахунку цих показників, що дають можливість виявити причино-наслідкові зв'язки і рівень впливу на ефективність управління оборотними активами підприємства (додаток С).

Вибір найоптимальніших основних показників-індикаторів за кожною пріоритетною складовою є дуже важливим завданням, оскільки на базі отриманих результатів здійснюється розроблення конкретних заходів, тому навіть незначні помилки при виборі цих показників можуть спричинити викривлення отриманих результатів [52].

Формування такої системи показників-індикаторів для аналізу ефективності управління оборотними активами підприємства передбачає виконання наступних вимог:

повнота та об'єктивність відображення показниками економічного аналізу стану оборотних активів підприємства і надання останнім точної кількісної та якісної оцінки;

— комплексність, збалансованість, багатоаспектність показників, що забезпечить врахування усіх аспектів управління оборотними активами;

— наявність взаємозв'язку з показниками вищого та нижчого рівня;

— достовірність, повнота та своєчасність одержаної інформації, яка використовується для розрахунку показників;

— врахування можливих змін умов, завдань та цілей діяльності

підприємства стосовно управління оборотними активами;

- компактність та зручність показників для практичних розрахунків, що надто важливо при проведенні експрес-аналізу управління оборотними активами підприємства.

Отже, ключовими принципами в процесі формування системи показників-індикаторів економічного аналізу ефективності управління оборотними активами підприємства мають бути: простота проведення, оперативність розрахунків та врівноваженість відібраних показників-індикаторів [61].

Взаємозв'язок показників-індикаторів, відібраних для аналізу ефективності управління оборотними активами підприємства, візуально можна представити за допомогою діаграми Ісікави (рис. 3.3), що дозволяє досить чітко виявити проблеми у діяльності підприємства та його сильні сторони, зміцнення яких допоможе досягти головної мети, систематизувати всі потенційні причини, які заважають якісному управлінню оборотними активами підприємства, виокремити з них найсуттєвіші і провести порівняльний пошук першопричини.

Отже, для створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства необхідно реалізувати такі основні заходи:

- прискорити оборотність оборотних активів шляхом визначення надлишкових запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників і покращення процесу постачання;

- впроваджувати нові технології та підвищувати ефективність праці;

- раціонально організовувати збут продукції та послуг;

- формувати та реалізовувати ефективну кредитну політику;

- формувати такий обсяг та структуру запасів, які б забезпечували неперервний характер та стабільність виробничо-господарського процесу при мінімальних витратах на їх утримання;

- оптимізувати обсяг дебіторської заборгованості, розрахунків та визначити оптимальний залишок грошових коштів, складати бюджети поточних надходжень і витрат;

- використовувати раціональну політику фінансування оборотних активів.

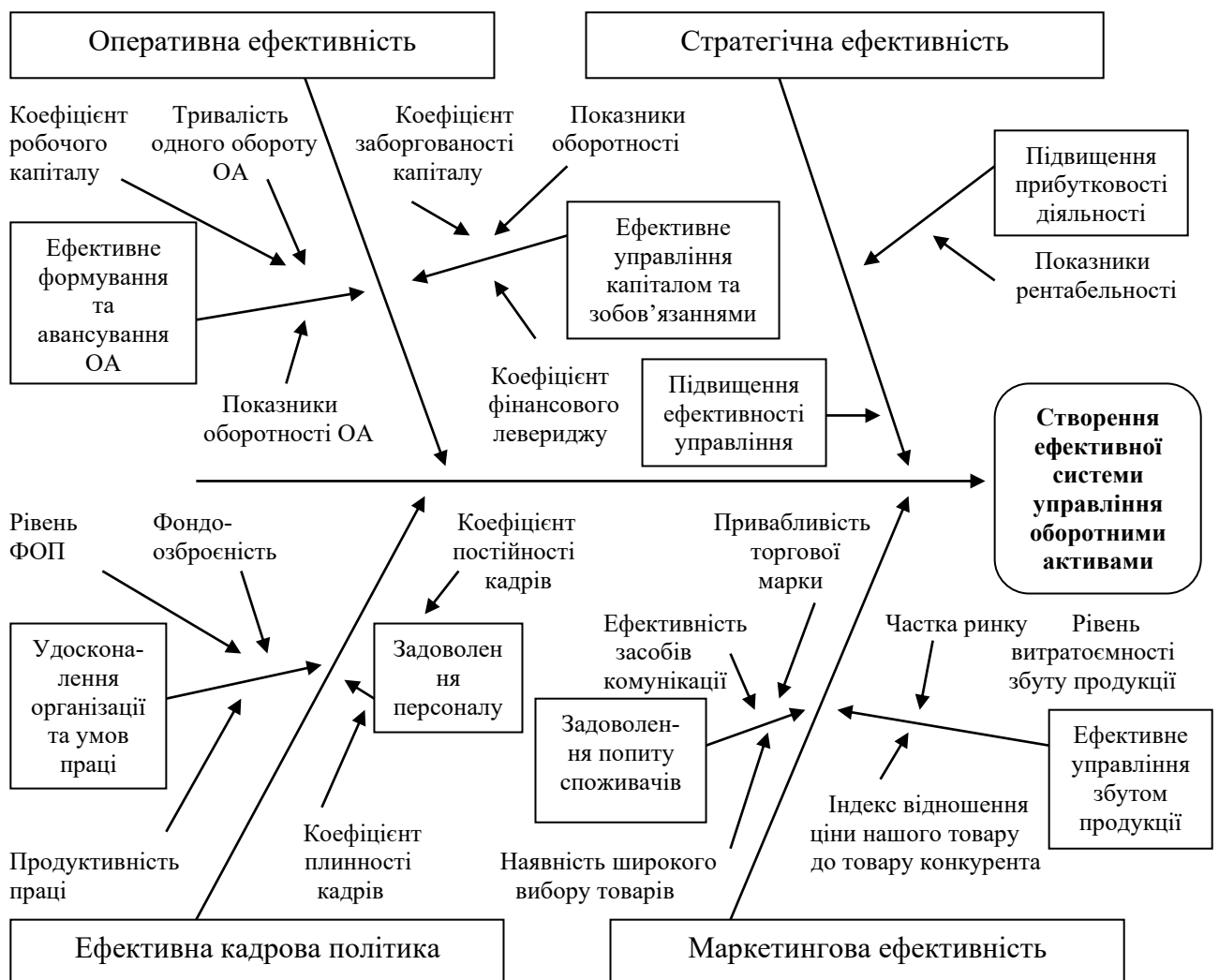

Рис. 3.3. Діаграма Ісікави стосовно створення ефективної системи управління оборотними активами

Отже, у підсумку слід зазначити, що врівноважена система показників - це оптимальна система комплексної діагностики та управління оборотними активами підприємства, оскільки створює можливості дослідження як фінансової, так і нефінансової складової.

Здійснене дослідження показників управління оборотними активами підприємства стало основою для розроблення системи показників-індикаторів економічного аналізу, які виражають економічну та соціальну ефективність діяльності підприємства. До того ж, обґрунтована система показників-індикаторів комплексно враховує усі аспекти управління оборотними активами, сприяє ефективному та якісному здійсненню економічного аналізу ефективності

управління оборотними активами підприємства та дає можливість менеджерам підприємства приймати ефективні управлінські рішення.

Результати проведеного наукового дослідження можуть бути покладені в основу подальшого розвитку науково-методичних засад формування збалансованої системи показників аналізу ефективності управління оборотними активами на вітчизняних підприємствах.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає можливість сформулювати наступні висновки.

Оборотні активи - це один з ключових ресурсів, що забезпечує здійснення виробничо-господарських процесівна будь-якому підприємстві, від обсягу, структури та джерел фінансування яких безпосередньо залежить ефективність діяльності підприємства. Забезпечення оптимальних об'ємів оборотних активів та їх частки у структурі активів підприємства було і залишається актуальною проблемою для вітчизняних підприємств, оскільки через управління оборотними активами можливо впливати на ліквідність і платоспроможність підприємства та пов'язані з ними дохідність і ризики.

Здійснивши аналіз наукових пошуків провідних науковців стосовно визначення поняття «оборотні активи підприємства», можливо сформулювати наступне їх визначення - це вартісний вираз частини активів підприємства, які в процесі виробничо-господарської діяльності набувають форми оборотних виробничих фондів і фондів обігу та в чіткій послідовності проходять грошову, виробничу і товарну стадії.

Оскільки ефективність прийнятих управлінських рішень стосовно стратегічного розвитку підприємства та оперативного управління його фінансовими ресурсами визначається одним із пріоритетних напрямів у системі фінансового менеджменту, а саме управлінням оборотними активами, тому його необхідно розглядати як одну зі складових загальної фінансової стратегії підприємства, що спрямована на формування необхідного обсягу оборотних активів та джерел їх фінансування, з тим, щоб забезпечити стабільну ефективність господарської діяльності та фінансову самостійність суб'єкта господарювання.

Формування оптимальної структури та розміру високоліквідної частини оборотних активів потребує врахування у комплексі впливу на них певних факторів. Чинники впливу на оборотні активи поділяють на: внутрішні, які залежать безпосередньо від діяльності підприємства (виробнича технологія підприємства, облікова політика підприємства, кваліфікація фінансових

управлінців, організаційна структура підприємства, стратегічні цілі підприємства) та зовнішні, які формують зовнішній вплив (середовище ринкової конкуренції, стан розвитку фінансового ринку, законодавчо-нормативна база, відносини з партнерами) [29, с. 135].

Процес управління оборотними активами підприємства нами було проаналізовано на матеріалах Філії «Кіровоградська ДЕД» ДП «Кіровоградський обласний дорожній ВАТ «ДАК «Автомобільні дороги України».

Вартість майна досліджуваного підприємства за період 2019-2021 років зростала. Це зумовлено щорічним збільшенням необоротних активів. Тобто на підприємстві відбулось оновлення засобів праці, в результаті чого зростає фондівдача.

В цілому структуру активів можна охарактеризувати як «важку», оскільки у ній переважають необоротні активи, що є типовою особливістю активів більшості підприємств дорожньої галузі.

Варто відмітити, що у структурі оборотних активів підприємств дорожньої галузі переважають такі їх складові як незавершене виробництво, виробничі запаси та дебіторська заборгованість. На це впливають такі чинники як тривалість операційного циклу, витратність виробництва та специфіка розрахунково-платіжних операцій.

На аналізованому підприємстві здійснюється політика фінансування оборотних активів агресивного типу, оскільки постійна (незалежна від обсягів виробництва) і змінна (залежна від обсягів виробництва) частини формуються за рахунок поточних зобов'язань. Застосування такого підходу негативно впливає на фінансовий стан підприємства, на його фінансову стійкість.

Оптимальність складу та структури оборотних активів підприємства визначається відповідністю показників ліквідності нормативним значенням.

Проведений аналіз дозволив зробити висновки, що за досліджуваний період ситуація на підприємстві далека від еталонної, оскільки значення показників ліквідності не відповідають встановленим нормативам, до того ж мають негативну динаміку. До того ж, наявність у підприємства значних залишків

дебіторської заборгованості спричиняє певні ризики в частині надійності та платоспроможності контрагентів підприємства та відволікає грошові кошти з його виробничо-господарського обігу.

Таким чином, процес управління оборотними активами на досліджуваному підприємстві слід визнати не досить задовільним. Не зважаючи, на здавалося б позитивну динаміку показників ефективності використання оборотних активів, їх структура з високою часткою заборгованості та низькою часткою грошових коштів свідчить про неблагополучний стан розрахунків з покупцями та іншими дебіторами, а значення показників ліквідності не відповідають встановленим нормативам, до того ж мають негативну динаміку.

Варто зазначити, що на ефективність процесу формування та використання оборотних активів впливають існуючі особливості управління їх основними складовими: грошовими коштами, запасами та дебіторською заборгованістю.

Покращення ефективності управління матеріальними запасами на підприємствах забезпечить реалізація наступних заходів: визначення раціонального обсягу матеріальних запасів за рахунок підвищення їх маневреності; впровадження нових прогресивних систем управління матеріальними запасами; вдосконалення процесу нормування за рахунок встановлення науково обґрунтованих норм та нормативів, застосовування індивідуальних норм для підприємств в залежності від галузі та асортименту продукції; покращення логістики постачання (дотримання чітких договірних умов постачання, жорсткий відбір постачальників, налагодження роботи транспорту); правильна організація інфраструктури господарства при якій раціонально використовуються запаси та здійснюється контроль за їх витрачанням.

Однією з найгостріших проблем недостатнього обсягу оборотних активів є невчасне надходження коштів від покупців за відвантажену продукцію, тобто виникнення дебіторської заборгованості на підприємстві.

Одним з найвідоміших інструментів інкасації дебіторської заборгованості є оформлення системи знижок за дострокову оплату продукції. Значна кількість підприємств інтуїтивно застосовує цей метод для пришвидшення погашення

дебіторської заборгованості не здійснюючи ретельні розрахунки та припускається при цьому помилок. Механізм знижок за дострокову оплату слід застосовувати лише по відношенню до постійних клієнтів при суворому дотриманні ними платіжної дисципліни за термінами та сумами. При цьому варто використовувати платіжний календар.

Малозастосовуваним національними підприємствами, але досить перспективним є такий інструмент погашення дебіторської заборгованості як факторинг, який являє собою продаж дебіторської заборгованості. Його використання створює можливості перетворення дебіторської заборгованості у оборотні кошти, які можуть бути одразу ж використані на виробничі потреби, що чинитиме позитивний вплив на розвиток підприємства та економіки загалом.

Для зменшення обсягу дебіторської заборгованості необхідним є здійснення наступних заходів:

- регулярне визначення ступеню ризику несплати рахунків покупцями;
- розширення кола покупців, щоб зменшити втрати несплати по разунках одним або декількома покупцями;
- ведення оперативного контролю за надходженням готівкових коштів;
- визначення переліку потенційних дебіторів та жорстке планування дебіторської заборгованості підприємства на майбутні періоди;
- застосування по можливості кредитної політики стосовно окремих покупців продукції та формування її принципів і умов;
- проведення аналізу структури та динаміки дебіторської заборгованості підприємства за попередні періоди;
- своєчасне визначення сумнівної заборгованості;
- ведення претензійної роботи у співпраці з юридичною службою;
- припинення дії договорів з покупцями-порушниками платіжної дисципліни;
- своєчасне виявлення недопустимих видів дебіторської заборгованості.

Чималий вплив на продуктивну діяльність підприємства має як недостатній так і надмірний обсяг грошових коштів, оскільки це може спричинити перебої у

виробництві продукції чи забезпеченні сировиною, що в результаті зменшить очікувані прибутки. Саме тому надважливим є пришвидшення залучення грошових оборотних коштів як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел, чого можна досягти, здійснивши наступне: 1) надавати знижки на великі партії продукції, що купується за готівку; 2) розвивати маркетингові заходи з широкої реклами продукції; 3) підприємству приймати участь у різноманітних виставках та ярмарках; 4) вести роботу з постійного поновлення ринків збуту продукції; 5) сприяти частковій чи повній попередній оплаті за вироблену продукцію; 6) залучати короткостроковий бюджетний чи податковий кредит.

У своєму русі протягом операційного циклу оборотні активи в чіткій послідовності проходять заготовчу, виробничу та реалізаційну стадії, тому основними заходами покращення використання оборотних активів на кожній окремо взятій стадії є наступні:

- на стадії утворення: недопущення понаднормованих запасів матеріалів; вдосконалення процесу нормування; вибір надійних постачальників; чітке виконання встановлених договірних умов; удосконалення логістичних методів; налагодження роботи транспорту;

- на виробничій стадії: використання сучасної техніки та безвідходної і маловідходної технології; запровадження стандартизації й уніфікації; покращення форм організації виробництва та системи економічного стимулювання; запровадження стимулів до більш економного витрачання сировини та паливно-енергетичних ресурсів;

- на реалізаційній стадії: впровадження раціональної маркетингової політики; використання сучасних форм розрахунків; своєчасне оформлення документації та пришвидшення її руху; дотримання договірної та платіжної дисципліни.

Вказані заходи сприятимуть прискоренню оборотності оборотних активів, що в результаті створить можливості збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції без додаткових залучень фінансових ресурсів.

Отже, для створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства необхідно реалізувати такі основні заходи:

- прискорити оборотність оборотних активів шляхом визначення надлишкових запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників і покращення процесу постачання;

- впроваджувати нові технології та підвищувати ефективність праці;

- раціонально організовувати збут продукції та послуг;

- формувати та реалізовувати ефективну кредитну політику;

- формувати такий обсяг та структуру запасів, які б забезпечували неперервний характер та стабільність виробничо-господарського процесу при мінімальних витратах на їх утримання;

- оптимізувати обсяг дебіторської заборгованості, розрахунків та визначити оптимальний залишок грошових коштів, складати бюджети поточних надходжень і витрат;

- використовувати раціональну політику фінансування оборотних активів.

Таким чином, ефективне формування обсягу і структури оборотних активів, їх регулювання та використання буде сприяти підвищенню ліквідності до оптимального рівня, забезпечить оперативність виробничо-господарського та фінансового циклів діяльності підприємства і як результат підвищить його платоспроможність та фінансову стійкість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балдинюк А.Г. Управління фінансуванням оборотних активів торговельних підприємств: автореф. дис. ...канд. екон. наук: 08.07.05. К., 2005. 21с.
2. Баранова В.Г., Гоцуляк С.М. Теоретичні засади управління оборотним капіталом. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса: ОДЕУ, 2008. №30. С. 32–36.
3. Білик М.Д. Фінансові проблеми державних підприємств. *Фінанси України*. 2004. №6. С. 70-82.
4. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. К.: Ельга, 2008. 724 с.
5. Бланк І.О., Ситник Г.В. Управління фінансами підприємств: підручник. К.: КНЕУ, 2006. 780 с.
6. Бодаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. *Інвестиції практика та досвід*. 2008. № 4. С. 40–44.
7. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов; пер. с англ. Н. Барышниковой. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. 1008 с.
8. Брушко Г.В. Методологічні основи управління оборотними активами. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/179_31-33.pdf.
9. Брюховецька Н.Ю. Фінанси підприємств: навч. Посібник. Донецький ун-т економіки та права. Кафедра фінансів. Донецьк: ДонУЕП, 2006. 215с.
10. Бугрименко Р.М. Эффективность политики управления финансированием оборотных активов торговых предприятий: дис. ... канд. екон. наук: 08.07.05. Харьков, 2003. 224 с.
11. Василюк М.М. Механізм управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu/Ekon/2009_7/56.pdf 2.
12. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2003, №18, №19-20, №21-22, ст.144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
13. Григор'єва Я.В. Шляхи вдосконалення процесу управління оборотними

коштами. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*. 2017. т.19. №76. С.39-42.

14. Гриценко Л.Л., Височина А.В. Збалансована система показників як інструмент оцінювання стратегій підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 3(129). С. 161-167.

15. Дейнека О.В., Юрченко К.М. Оптимізація структури джерел формування оборотного капіталу підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. №3(29). С. 257-260.

16. Демченко Т.А. Проблемні питання ефективного формування та використання оборотних активів промислових підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. №22. С. 45-47.

17. Демьяненко Н.Я. Совершенствовать нормирование оборотных средств. *Планирование и учет в сельскохозяйственных предприятиях*. 1987. №2. С. 29–32.

18. Дехтяр Н.А., Дейнека О.В., Голик Д.В. Оптимізація структури оборотних активів підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Випуск 1 (12). С. 289-293.

19. Домбровська Н.Р. Економічна квінтесенція та класифікація оборотних активів підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 17. С. 812-825.

20. Донін Є.О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1 (29). С. 75-85.

21. Драгун Л.М., Левченко В.Ф., Бондаренко О.Л. Удосконалення аналізу ефективності використання обігових коштів підприємства. *Фінанси України*. 1998. № 12. С. 12 – 20.

22. Економіка підприємств: навчальний посібник. [А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба та ін.]; за ред. А.В. Шегди. 2-ге вид., стер. К.: Знання-Прес, 2002. 335 с.

23. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи. *Держава та регіони*. 2009. №

3. С. 54-57.

24. Єйбоженко О. Система управління оборотними активами підприємства. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ*. 2013. №5. С. 230-239.

25. Зянько В.В., Філатова Н.М. Шляхи підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємств. *Економічний простір*. 2012. №62. С. 186-193.

26. Ильенкова С.Д., Адамов В.Е., Сиротина Т.П. Экономика и статистика фирм. М.: Финансы и статистика, 2002 – 288с.

27. Калмакова Н.А. Оперативное управление оборотными средствами промышленного предприятия: автореф. дис. ... канд. экон. наук: 08.00.05, 08.00.10. Челябинск, 2010. 25 с.

28. Канцедаль Н.Ю., Клімович І.М., Ганін В.І. Окремі питання управління оборотними активами підприємства. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 103-107.

29. Кірдіна О.Г. Управління оборотними активами підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 43 2013. С.133-137.

30. Ковалев В.В. Финансовый менеджмент: теория и практика. М.: Проспект, 2014. 1104 с.

31. Ковальчук І.В. Реальна економіка: навчальний посібник з економіки підприємства. К.: ВІПОЛ, 2004. 393 с.

32. Ковбасюк М.Р. Анализ эффективности использования оборотных средств предприятий. *Бухгалтерский учет*. 1987. № 9. С. 14–18.

33. Кодацький В.П. Шляхи ефективного управління оборотними активами промислових підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 4. С. 271-274.

34. Королькова І., Королькова О. Щодо управління вартістю підприємства на основі збалансованої системи показників. *Економіка підприємства*. 2010. № 9. С. 49-51.

35. Костецький Я.І. Аналіз складу і структури оборотних активів. *Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал*. 2014. №1. С. 188-192.

36. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент: учеб.пособие. М.: Дело и сервис, 2008. 308с.

37. Кулакова С.Ю., Лозовський Д.М. Методологічні аспекти управління оборотними засобами підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
38. Курта Н.В. Сучасні проблеми обліку дебіторської заборгованості *Держава та регіони*. 2009. № 3. С. 370-373.
39. Лебедева А.М. Методичні аспекти аналізу ефективності використання оборотних активів підприємства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія. Економічні науки. Науковий журнал*. 2015. №1 (78). С. 67-76.
40. Лепейко Т.І., Ромаза Є.Г. Сутність оборотних коштів та їх аналіз на підприємстві. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 1(13). С. 215-218.
41. Любезна І. Удосконалення системи управління матеріальними запасами на підприємствах целюлозно-паперової промисловості. *Галицький економічний вісник*. 2013. №2(41). с.72-78.
42. Мельник Ю.М., Савченко О.С. Проблеми застосування збалансованої системи показників на вітчизняних підприємствах. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 1. С. 192-203.
43. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Tex
44. Модель оптимального розміра заказа (модель Уилсона). URL: <http://sbs7.ru/model-optimalnogo-razmera-zakaza-model-uilsona/>
45. Мордань Є.Ю., Сумченко А.О. Методичний підхід до побудови системи управління оборотними активами підприємства. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2019. № 4. С. 24-34.
46. Морозюк Д.І. Сучасні методи управління оборотним капіталом підприємств та оцінка їх ефективності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2005. №1. С. 114-119.
47. Мочений В.І., Устинко А.Н., Чоботар В.В. Основи підприємницької діяльності: Підручник. К., 2001. 170 с.
48. Наказ Мінекономіки від 26.10.2010 № 1361 «Про внесення змін до

Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства». URL: <http://www.me.gov.ua>.

49. Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121 «Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації. URL: <http://www.me.gov.ua>.

50. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://www.me.gov.ua>

51. Нашкерська М.М., Кусяк А.Р. Вплив обсягу та джерел фінансування оборотного капіталу на дохідність підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 20.12. С. 215-220.

52. Обуховський С. Збалансована система показників в Україні: проблеми запровадження та шляхи вирішення. *Економічний аналіз*. 2010. № 6. С. 470-472.

53. Оксалько Н.О. Індикатори та показники ефективності використання оборотних активів. URL: http://mevhnu.com/load/2013/9_mekhanizmi_pidvishhennja_ta_realizaciji_ekonomichnogo_potencialu_pidpriemstv/39-1-0-214.

54. Омельченко Л.С., Піскулова І.В. Аналіз стратегій управління оборотними активами промислових підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2015. №3. С. 178-183.

55. Поважний О.С., Крамзіна Н.О., Кваша Ю.В. Особливості визначення сутності та складу поняття «оборотні активи». *Економічний простір*. 2008. №12/2. С. 41 – 52.

56. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент: підручник. Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. К.: КНЕУ, 2008. 536 с.

57. Покропивний С.Ф., Соболь С.М., Швиданенко І.О. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2006. 286 с.

58. Продченко И.А. Теоретические основы финансового менеджмента: учебный курс. М.: Московский ин-т экономики, менеджмента и права, 2009. 370с.
59. Рилєєв С.В., Юрій С.М. Роль політики управління оборотними активами в системі фінансового менеджменту підприємства. *Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ. Сер. Екон. науки*. 2009. № 4 (36). С. 311 – 319.
60. Руда Р.В. Збалансована система оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. № 4(16). С. 170-172.
61. Сагалакова Н.О. Система показників-індикаторів економічної діагностики діяльності торговельного підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 2 (2). С. 19-23.
62. Сайт Філії «Кіровоградська ДЕД» ДП «Кіровоградський облавтодор». URL: <https://kirovogrded.at.ua/>
63. Серік Ю.В. Управління оборотними активами підприємства. *Економіка і управління*. 2013. №4. С. 69-75.
64. Смутко А. Методичні основи розрахунку інтегрального показника ефективності функціонування хлібопекарського підприємства. *Економічний аналіз*. 2012. №10 (4). С. 366-369.
65. Соляник Л.Г. Організаційно-економічний механізм управління оборотними активами та джерелами їх фінансування. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. № 4. Дніпропетровськ: РВК НГУ. 2005. С. 48 – 54.
66. Стоянова Е.С., Быкова Е.В., Бланк И.А. Управление оборотным капиталом. под. ред. Е.С. Стояновой. М.: Перспектива, 1998. 128 с.
67. Теницька Н.Б., Мяло О.М., Аніпір Є.Л. Система управління оборотним капіталом підприємства. *Ефективна економіка: електрон.наук.вид.* Дніпропетровськ: ДАЕУ, 2013. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>,
68. Філатова З.В., Ротанова А.Г. Напрямки формування системи управління оборотними активами підприємства. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: зб. наук. праць*. 2011. Вип. 29. С. 330–335.

69. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: навч. посіб. К.: МАУП, 2004. 328 с.
70. Фінансова звітність Філії «Кіровоградська ДЕД» за 2019-2021 рр.
71. Чобіток В.І., Пятилокотова К.С. Управління оборотними активами підприємства: теоретичний аспект. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vetp/2013_41/13cvieic.pdf.
72. Чубка О.М., Рудницька О.М. Оцінка методів управління оборотним капіталом промислових підприємств. *Вісник «Проблеми економіки та управління»*. Львів : Вид-во НУ ЛП, 2009. Вип. 640. С. 440 – 445.
73. Шарова С. В. Оборотні активи та їх місце в фінансово- економічному механізмі управління підприємством. *Сучасна економічна наука: теорія і практика: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 15 листопада 2017 р.* Полтава : ПолтНТУ, 2017. 209 с.
74. Швець Ю.О., Скворцова А.В. Управління оборотними активами підприємств. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. № 13. С. 127–130.
75. Шліхта В.М. Особливості використання системи збалансованих показників як інструменту впровадження інноваційних змін. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 8(122). С. 243-249.
76. Ящук Д.Л. Дослідження методології управління оборотними активами підприємств в умовах кризи. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. №32. С. 252-257. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vetp/2010_32/10ydlsof.pdf.
77. Янковська В. В. Економічна сутність оборотних активів підприємства. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/51630/47490>.

ДОДАТКИ

Класифікація оборотних активів

Ознака	Види	Склад (згідно балансу підприємства) [50]
За функціональною роллю у процесі виробництва	Оборотні виробничі фонди	Виробничі запаси, товари, готова продукція на складі, тварини на вирощуванні, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів
	Фонди обігу	Готова продукція відвантажена, грошові кошти в касі та на розрахункових рахунках у банку, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції та інші оборотні активи
За видом контролю, планування та управління	Нормовані	Виробничі запаси, товари, готова продукція на складі, тварини на вирощуванні, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів
	Ненормовані	Готова продукція відвантажена, грошові кошти в касі та на розрахункових рахунках у банку, дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції та інші оборотні активи
За джерелами формування	Власний оборотний капітал	Це частина оборотних активів підприємства, що створена за рахунок власних коштів підприємства
	Позичений оборотний капітал	Показує частину (вартість) оборотних активів, що сформовані за рахунок позичених коштів
	Залучений оборотний капітал	Частина оборотних активів підприємства, яка створена за рахунок залучених фінансових ресурсів (поточні зобов'язання перед працівниками, бюджетом, страховими організаціями, учасниками, із внутрішніх розрахунків та іншими суб'єктами)
За ліквідністю	Абсолютно ліквідні	Грошові кошти в касі та на розрахункових рахунках в банку, поточні фінансові інвестиції
	Швидко ліквідні	Дебіторська заборгованість, готова продукція відвантажена, векселі отримані
	Повільно ліквідні	Виробничі запаси, поточні біологічні активи, незавершене виробництво, товари, витрати майбутніх періодів, готова продукція на складі, інші оборотні активи

Методичні підходи до визначення сутності поняття «управління оборотними активами підприємства»

Автор	Характеристика
В.В. Ковальов [30]	Визначення обсягу і структури поточних активів, джерел їх покриття і співвідношення між ними, достатнього для забезпечення довгострокової виробничої і ефективної фінансової діяльності підприємства
А.М. Поддєрьогін [56]	Комплекс заходів, які спрямовані на забезпечення умов оптимізації й безперервного процесу їхнього обігу, формування достатнього їхнього обсягу, раціональної структури й ефективної організації їх використання
І.А. Бланк [5]	Формування необхідного обсягу й складу оборотних активів, раціоналізації й оптимізації структури джерел їхнього фінансування
О. С. Бондаренко [6]	Обґрунтування відповідних управлінських рішень щодо трьох основних напрямів: 1) управління дебіторською заборгованістю; 2) управління грошовими коштами і поточними фінансовими інвестиціями; 3) управління запасами
З.В. Філатова, А.Г. Ротанова [68]	Система цілеспрямованої взаємодії між об'єктом (елементами оборотних активів і джерелами їх фінансування та економічними відносинами в процесі їх формування та використання) та суб'єктом управління (органами управління підприємства) шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів й інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них факторів внутрішнього і зовнішнього середовища
Ю.О. Швець, А.В. Скворцова [74]	Систему цілеспрямованих та узгоджених взаємозв'язків між суб'єктом та об'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із використання сформованих методів, засобів, механізмів і фінансово-економічних інструментів аналізу, дослідження, перетворення пов'язаних між собою процесів розподілу, формування, використання, контролю оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, структурою та складом за умови врахування внутрішніх та зовнішніх загроз та з метою підвищення рівня фінансової стійкості
В.Г. Баранова [2]	Сукупність відокремлених, але пов'язаних між собою елементів, що забезпечують цілеспрямований вплив на об'єкт управління, шляхом реалізації функцій управління через використання комплексу методів управління з метою забезпечення належного рівня фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства

Принципи управління оборотними активами

№ п/п	Ознаки	Характеристика принципів управління оборотними активами
1.	Принцип взаємопов'язаності	Управління оборотними активами відбувається у межах загальної системи управління фінансами підприємств, оскільки будь-яке управлінське рішення впливає на ефективність діяльності підприємств
2.	Принцип своєчасності	Кожне управлінське рішення щодо використання та формування складової оборотних активів має прийматися на основі отримання оперативної достовірної інформації та своєчасно
3.	Принцип координації	Спрямований на досягнення узгодженості управлінських рішень у сфері оборотних активів з рішеннями щодо поточних зобов'язань
4.	Принцип безперервності	Управління оборотними активами розглядається як постійний процес, який забезпечує прийняття ряду управлінських рішень, що впливають на ліквідність, конкурентоспроможність та платоспроможність підприємства
5.	Принцип оптимальності	Управлінське рішення направляється на знаходження оптимального розміру обсягів оборотних активів та усіх їхніх складових
6.	Принцип раціональності	Усі складові оборотних активів повинні бути раціонально розміщені між стадіями відтворювального процесу підприємства

Характеристика підходів до фінансування оборотних активів

		Сутність	Ступінь ризикованості	Вплив на обсяги оборотних активів	Практичне використання
Підходи до фінансування оборотних активів	Ідеальний	1. Довгострокові зобов'язання є джерелами покриття необоротних активів. 2. Оборотні активи дорівнюють поточним зобов'язанням. 3. Чисті оборотні активи дорівнюють нулю.	Найбільш ризикована з позиції ліквідності	Характеризується постійними обсягами запасів, грошових коштів, поточних фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості	На практиці майже не зустрічається
	Агресивний	1. Довгострокові зобов'язання є джерелами покриття необоротних активів та постійної частини оборотних активів. 2. Чисті оборотні активи дорівнюють постійній частині оборотних активів.	Досить ризикована з позиції ліквідності та має високий ризик порушення безперервності виробництва	Характеризується створенням лише мінімально необхідних обсягів запасів, грошових коштів, проведенням жорсткої кредитної політики, а тому призводити до фінансових витрат через зниження обсягів реалізації	Зустрічається рідко
	Консервативний	1. Довгострокові зобов'язання є джерелами покриття необоротних та оборотних активів. 2. Чисті оборотні активи дорівнюють оборотним активам.	Відсутній ризик втрати ліквідності та майже не має ризику порушення безперервності виробництва	Характеризується створенням значних резервів запасів, грошових коштів, проведенням ліберальної кредитної політики, а тому знижує ефективність використання оборотних активів	Носить штучний характер
	Компромісний	1. Довгострокові зобов'язання є джерелами покриття необоротних активів, постійної частини оборотних активів та приблизно половини змінної частини оборотних активів. 2. Чисті оборотні активи дорівнюють сумі постійної частини оборотних активів та половині змінної частини оборотних активів.	Низький рівень втрати ліквідності та має низький ризик порушення безперервності виробництва	Характеризується тим, що в окремі періоди підприємство може мати надлишкові обсяги запасів, грошових коштів	Зустрічається часто

Класифікація факторів, що впливають на структуру оборотних активів

Рівень впливу	Група факторів	Найменування факторів
Макрорівень	Зовнішні фактори	1) особливості податкового законодавства; 2) темпи інфляції (дефляції); 3) рівень ставок банківського кредитування; 4) тенденції розвитку інвестиційного ринку (інвестиційний клімат); 5) державне регулювання, в тому числі ціноутворення; 6) рівень розвитку конкурентної інфраструктури;
Мезорівень		1) рівень конкуренції в галузі; 2) рівень попиту на галузеву продукцію; 3) техніко-технологічні особливості галузі; 4) умови роботи з контрагентами; 5) наявність галузевих об'єднань;
Мікрорівень	Внутрішні фактори	1) форми організації виробництва; 2) запровадження у виробничий процес нових технологій; 3) форми управління персоналом; 4) обсяги виробництва продукції; 5) облікова політика підприємства; 6) якість роботи керівництва та персоналу підприємства; 7) рівень інформатизації господарюючого суб'єкта; 8) використання системи контролю за ефективністю систем управління різних рівнів; 9) політика матеріально-технічного забезпечення; 10) політика фінансування оборотних засобів; 11) система ціноутворення; 12) маркетингова політика підприємства.

Показники ділової активності підприємства

Назва показника	Порядок розрахунку	Позитивна зміна показника в динаміці
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	Відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної вартості оборотних активів	Збільшення
Тривалість одного обороту оборотних засобів, днів	Відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності оборотних засобів	Зменшення
Коефіцієнт оборотності запасів	Відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості запасів	Збільшення
Тривалість одного обороту запасів, днів	Відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності запасів	Зменшення
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги	Збільшення
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів	Відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості	Зменшення
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги	Збільшення
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, днів	Відношення часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості	Зменшення
Тривалість операційного циклу, днів	Сума кількості днів обертання запасів та дебіторської заборгованості	Зменшення
Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Відношення середньорічної вартості оборотних активів до чистої виручки від реалізації продукції	Зменшення

Баланс (Звіт про фінансовий стан) (Форма №1)
Філії «Кіровоградська ДЕД» (тис.грн.)

Актив	Код рядка	на 31.12.2018р.	на 31.12.2019р.	на 31.12.2020р.	на 31.12.2021р.
<i>I. Необоротні активи</i>					
Нематеріальні активи	1000	11,2	11,2	7256,1	7255,7
первісна вартість	1001	32,1	32,1	7277,5	7277,5
накопичена амортизація	1002	20,9	20,9	21,4	21,8
Незавершені капітальні інвестиції	1005	493,6	820,1	809,9	1380,5
Основні засоби	1010	6512,7	6218,3	6217,7	7679,9
первісна вартість	1011	11989,3	12037,6	12520,0	14066,7
знос	1012	5476,6	5819,3	6302,3	6386,8
Інвестиційна нерухомість	1015				
первісна вартість	1016				
знос	1017				
Довгострокові біологічні активи	1020				
Довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030				
інші фінансові інвестиції	1035				
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040				
Відстрочені податкові активи	1045				
Гудвіл	1050				
Інші необоротні активи	1090				
<i>Усього за розділом I</i>	1095	7017,5	7049,6	14283,7	16316,1
<i>II. Оборотні активи</i>					
Запаси	1100	3450,8	4314,3	3982,5	2639,4
Виробничі запаси	1101	1480,1	1488,6	2049,5	2632,0
Незавершене виробництво	1102	1783,2	2659,1	1919,2	
Готова продукція	1103	187,5	166,6	13,8	7,4
Товари	1104				
Поточні біологічні активи	1110				
Векселі одержані	1120				
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	745,1	515,0	543,2	1011,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	189,3	190,0	350,5	426,5
за виданими авансами					
з бюджетом	1135	19,4	19,6	20,0	19,7
у тому числі з податку на прибуток	1136	2,0	2,0	2,0	2,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	0,0	13,3	13,3	13,3
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	24,8	11,6	5,3	28,7
Поточні фінансові інвестиції	1160				
Гроші та їх еквіваленти	1165	4,6	29,6	65,4	24,2
Готівка	1166				
Рахунки в банках	1167				

Продовження додатку Ж

Витрати майбутніх періодів	1170	83,8	109,0	34,7	34,7
Інші оборотні активи	1190	4,2	21,6	1,1	416,7
Усього за розділом II	1195	4522,0	5224,0	5016,0	4614,5
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200				3,2
Баланс	1300	11539,5	12273,6	19299,7	20933,8
Пасив	Код рядка	на 31.12.2018р.	на 31.12.2019р.	на 31.12.2020р.	на 31.12.2021р.
I. Власний капітал					
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1570,5	1570,5	1570,5	1570,5
Капітал у дооцінках	1405				
Додатковий капітал	1410	3296,1	3097,9	10013,6	9932,2
Резервний капітал	1415				
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-662,8	-662,8	-652,8	-532,4
Неоплачений капітал	1425				
Вилучений капітал	1430				
Усього за розділом I	1495	4203,8	4005,6	10931,3	10970,3
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Відстрочені податкові зобов'язання	1500				
Довгострокові кредити банків	1510				
Інші довгострокові зобов'язання	1515				
Довгострокові забезпечення	1520				
Цільове фінансування	1525				
Усього за розділом II	1595	0,0	0,0	0,0	0,0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
Короткострокові кредити банків	1600				
Векселі видані	1605				
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610				
товари, роботи, послуги	1615	894,2	531,7	417,6	834,8
розрахунками з бюджетом	1620	142,3	245,2	547,6	1163,5
у тому числі з податку на прибуток	1621				
розрахунками зі страхування	1625		235,6	296,0	635,7
розрахунками з оплати праці	1630	166,2	307,8	247,2	662,3
одержаними авансами	1635			15,9	28,3
із внутрішніх розрахунків	1645	5523,5	6436,9	6345,6	6167,5
Поточні забезпечення	1660	480,1	480,1	453,1	450,4
Доходи майбутніх періодів	1665				
Інші поточні зобов'язання	1690	129,4	30,7	45,4	21,0
Усього за розділом III	1695	7335,7	8268,0	8368,4	9963,5
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700				
Баланс	1900	11539,5	12273,6	19299,7	20933,8

Додаток И

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (Форма №2-к)

Філії «Кіровоградська ДЕД» (тис.грн.)

I. Фінансові результати

Стаття	Код рядка	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	10923,7	13207,8	20631,2	25993,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(10648,9)	(12923,0)	(20255,7)	(25212,1)
Валовий: прибуток	2090	274,8	284,8	375,5	781,0
збиток	2095				
Інші операційні доходи	2120	27,8	11,3	16,1	143,7
Адміністративні витрати	2130	(324,4)	(359,8)	(398,3)	(481,7)
Витрати на збут	2150				(9,3)
Інші операційні витрати	2180	(115,2)	(134,5)	(305,5)	(394,7)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190				39,0
збиток	2195	(137,0)	(198,2)	(312,2)	
Дохід від участі в капіталі	2200				
Інші фінансові доходи	2220				
Інші доходи	2240	150,8	198,2	322,2	81,4
Фінансові витрати	2250				
Втрати від участі в капіталі	2255				
Інші витрати	2270				
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	13,8		10,0	120,4
збиток	2295				
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(13,7)			
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305				
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0,1	0,0	10,0	120,4
збиток	2355				

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400				
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405				
Накопичені курсові різниці	2410				
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415				
Інший сукупний дохід	2445				
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450				
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455				
Інший сукупний дохід після	2460				

оподаткування					
Сукуп. дохід (сума р. 2350, 2355 та 2460)	2465				

III. Елементи операційних витрат

Назва статті	Код рядка	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Матеріальні затрати	2500	5327,2	9669,4	13810,5	14428,6
Витрати на оплату праці	2505	2094,8	2430,1	3839,3	6766,9
Відрахування на соціальні заходи	2510	783,5	917,1	823,8	1488,7
Амортизація	2515	402	400,8	483,5	276,3
Інші операційні витрати	2520	581,8	844,7	1050	1111,5
Разом	2550	9189,3	14262,1	20007,1	24072

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Назва статті	Код рядка	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.
Середньорічна кількість простих акцій	2600				
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605				
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610				
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615				
Дивіденди на одну просту акцію	2650				

Додаток К

**Аналіз складу та структури оборотних активів Філії «Кіровоградська ДЕД»
за період 2019-2021 рр.**

Елементи оборотних активів	2019 рік		2020 рік		2021 рік		Абс. відхилення 2020р. до 2019р., тис.грн.	Темп приросту, %	Абс. відхилення 2021р. до 2020р., тис.грн.	Темп приросту, %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%				
Запаси	4314,3	82,6	3982,5	79,38	2639,4	57,2	-331,8	-7,7	-1343,1	-33,7
<i>Виробничі запаси</i>	1488,6	28,5	2049,5	40,8	2632,0	57,0	560,9	37,7	582,5	28,4
<i>Незавершене виробництво</i>	2659,1	50,9	1919,2	38,28	0,0	0	-739,9	-27,8	-1919,2	-100
<i>Готова продукція</i>	166,6	3,2	13,8	0,3	7,4	0,2	-152,8	-91,7	-6,4	-46,4
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	515,0	9,7	543,2	10,8	1011,3	21,9	28,2	5,5	468,1	86,2
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	190,0	3,7	350,5	7,0	426,5	9,3	160,5	84,5	76	21,7
з бюджетом	19,6	0,4	20,0	0,4	19,7	0,4	0,4	2,0	-0,3	-1,5
у тому числі з податку на прибуток	2,0	0,04	2,0	0,04	2,0	0,04	0	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	13,3	0,3	13,3	0,3	13,3	0,3	0	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	11,6	0,2	5,3	0,1	28,7	0,6	-6,3	-54,3	23,4	441,5
Гроші та їх еквіваленти	29,6	0,6	65,4	1,3	24,2	0,5	35,8	120,9	-41,2	-63,0
Витрати майбутніх періодів	109,0	2,1	34,7	0,7	34,7	0,8	-74,3	-68,2	0	0
Інші оборотні активи	21,6	0,4	1,1	0,02	416,7	9,0	-20,5	-94,9	415,6	37781,8
Усього оборотних активів	5224,0	100	5016,0	100	4614,5	100	-208	-4,0	-401,5	-8,0

Додаток Л

Структурно-динамічний аналіз пасивів Філії «Кіровоградська ДЕД» за 2019-2020 роки

Елементи пасивів	2019 рік		2020 рік		2021 рік		Абс. відхилення 2020р. до 2019р., тис.грн.	Темп приросту, %	Абс. відхилення 2021р. до 2020р., тис.грн.	Темп приросту, %
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%				
Власний капітал всього	4005,6	32,6	10931,3	56,6	10970,3	52,4	+6925,7	172,9	+39,0	0,4
Довгостр. зобов'язання і забезпечення	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Поточні зобов'язання і забезпечення	8268,0	67,4	8368,4	43,4	9963,5	47,6	+100,4	1,21	+1595,1	19,1
з них: Короткостр. кредити банків	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	531,7	4,3	417,6	2,2	834,8	4,0	-114,1	-21,5	+417,2	99,9
розрах. з бюджетом	245,2	2,0	547,6	2,8	1163,5	5,6	+302,4	123,3	+615,9	112,5
розрах. зі страхування	235,6	1,9	296,0	1,5	635,7	3,0	+60,4	25,6	+339,7	114,8
розрах. з оплати праці	307,8	2,5	247,2	1,3	662,3	3,1	-60,6	-19,7	+415,1	167,9
одержаними авансами	0	0	15,9	0,1	28,3	0,1	+15,9	-	+12,4	78,0
із внутрішніх розрахунків	6436,9	52,5	6345,6	32,9	6167,5	29,5	-91,3	-1,4	-178,1	-2,8
Поточні забезпечення	480,1	3,9	453,1	2,3	450,4	2,2	-27	-5,6	-2,7	-0,6
Інші поточні зобов'язання	30,7	0,3	45,4	0,2	21,0	0,1	+14,7	47,9	-24,4	-53,7
Усього пасивів	12273,6	100	19299,7	100	20933,8	100	+7026,1	57,2	+1634,1	8,5

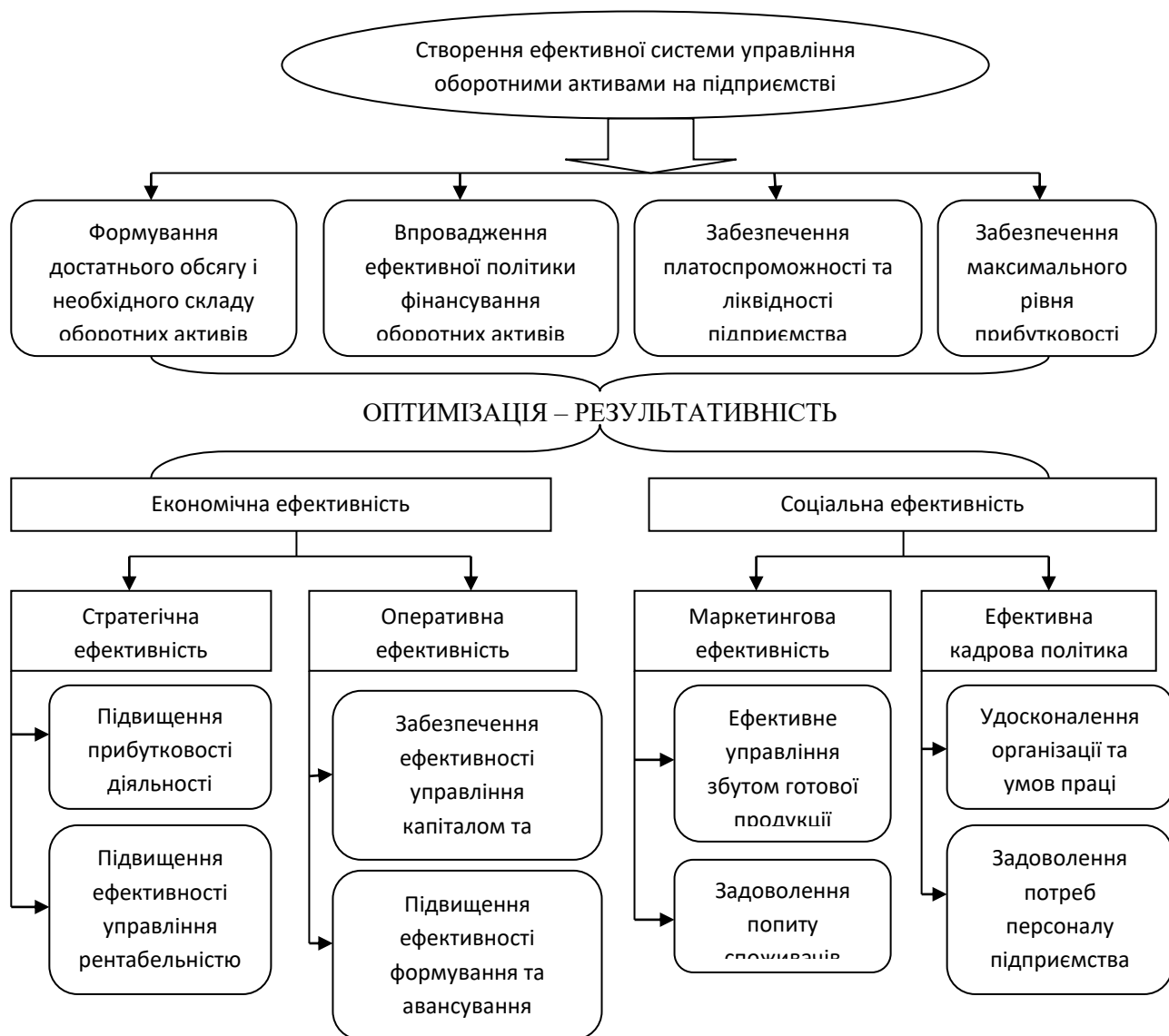
Порівняння факторингу та банківського кредиту

Факторинг	Кредит
Факторингове фінансування погашається з грошей, що надходять від дебіторів клієнта	Кредит повертається банку позичальником
Факторингове фінансування виплачується на строк фактичної відстрочки платежу (до 90 календарних днів)	Кредит видається на фіксований строк, як правило, до 1 року
Факторингове фінансування виплачується в день поставки товару	Кредит виплачується в обумовлений кредитним договором день
При факторингу перехід компанії на розрахунково-касове обслуговування в банк не потрібно	Кредит передбачає перехід позичальника на розрахунково-касове обслуговування в банк
Для факторингового фінансування ніякого забезпечення не потрібно	Кредит, як правило, видається під заставу й передбачає обороти по розрахунковому рахунку, адекватні сумі позики
Розмір фактичного фінансування не обмежений (може безмежно збільшуватися в міру росту обсягу продажів клієнта)	Кредит видається на заздалегідь обумовлену суму
Факторингове фінансування погашається в день фактичної оплати дебітором поставленого товару	Кредит погашається в заздалегідь обумовлений день
Факторингове фінансування виплачується автоматично при наданні накладної й рахунку-фактури	Для одержання кредиту необхідно оформляти величезну кількість документів
Факторингове фінансування триває безстроково	Погашення кредиту не гарантує одержання нового
Факторингове фінансування супроводжується сервісом, що містить у собі: управління дебіторською заборгованістю, покриття ризиків, пов'язаних з поставками на умовах відстрочки платежу, консалтинг тощо	При кредитуванні, крім надання коштів клієнтові й РКО банк не надає позичальникові будь-яких додаткових послуг

Програма управління окремими структурними елементами оборотних активів підприємства [46, с. 116]

Напрямок	Основні проблеми	Необхідні заходи
Управління запасами та матеріалами	Надлишковий рівень запасів. Значні витрати на зберігання. Завищена вартість закупівель.	Виявлення та скорочення неліквідних запасів; оптимізація номенклатури товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ); розробка та реалізація заходів по скороченню запасів до оптимального рівня. Розробка та впровадження методики розрахунку оптимального обсягу партії, нормативних значень ТМЦ, управління розподілом запасів. Зниження вартості закупок. Аудит існуючих постачальників, оптимізація групи постачальників, пропонування альтернативних джерел і схем закупок, направлених на зниження цін і покращення інших комерційних умов.
Дебіторська і кредиторська заборгованість	Невигідна відстрочка платежів покупця: вище ніж середня (краща) по ринку. Невигідна відстрочка платежів постачальникам: нижче ніж середня (краща) по ринку. Великий обсяг простроченої дебіторської заборгованості, значні обсяги списання заборгованості. Відсутність системи контролю платежів: оплата проводиться раніше строку, рахунки не виставляються вчасно, строки і обсяги дебіторської заборгованості не контролюються.	Аналіз ринку, порівняння ситуації у конкурентів, визначення кращих умов оплати. Розробка та впровадження ефективних методів контролю платежів. Автоматизований облік дебіторської і кредиторської заборгованості, створення форм і механізмів ведення оперативної управлінської звітності. Скорочення простроченої дебіторської заборгованості, зменшення періоду обороту за рахунок альтернативних фінансових інструментів (факторинг, форфейтинг, облік векселів).
Грошові кошти	Надлишкове резервування грошових коштів на рахунках внаслідок: - неточних прогнозів щодо необхідності у фінансуванні; - відсутності (низької ефективності) механізмів концентрації грошових коштів всередині групи компаній; - низької прозорості системи управління рухом грошових коштів. Неефективне використання вільних грошових ресурсів.	Визначення оптимальних лімітів залишків грошових коштів на рахунках, розробка методики та механізмів нормування. Підготовка та введення методик (процедур оперативного планування і контролю руху грошових ресурсів). Розробка та впровадження сучасних інструментів централізованого управління грошовими ресурсами, ведення переговорів з банками.
Організаційні аспекти	Відсутність у фінансових менеджерів можливості суттєво впливати на діяльність функціональних служб у ході оптимізації оборотного капіталу. Відсутність чіткого розподілу обов'язків у рамках системи управління оборотним капіталом.	Розробка та впровадження інструментів наскрізного управління оборотним капіталом і грошовими коштами: - формування оптимальної організаційної структури з чітким розподілом обов'язків та відповідальності; - створення системи управління звітністю, моніторингу ефективності операцій управління запасами, дебіторською та кредиторською заборгованістю.

«Дерево цілей» підприємства методом забезпечення необхідних умов

Фактори успіху підприємства

Фактори успіху	Параметри успіху
Стратегічні	1. Наявність ефективної фінансової стратегії, направленої на збільшення прибутку підприємства 2. Збільшення прибутку підприємства 3. Раціональне використання прибутку на підприємстві 4. Ефективне управління рентабельністю підприємства та її максимізація
Оперативні	1. Оптимальна структура капіталу підприємства та його ефективне використання 2. Фінансова незалежність підприємства 3. Ефективне управління заборгованістю 4. Ефективна політика формування та авансування оборотних активів 5. Раціональне використання оборотних активів
Маркетингові	1. Постійний моніторинг потреб споживачів 2. Впізнаваність торгівельної марки 3. Застосування ефективних засобів комунікації 4. Збільшення обсягів реалізації продукції та частки ринку 5. Наявність ефективної системи збуту продукції
Кадрові	1. Поліпшення поділу і кооперації праці 2. Високий рівень кваліфікації та професіоналізму працівників 3. Поліпшення соціально-психологічних умов праці 4. Ефективний стиль керівництва та удосконалена структура апарату управління 5. Удосконалення системи оплати праці та стимулювання працівників 6. Збереження ключових фахівців

Розрахунок врівноваженої системи показників підприємства

Ефективність функціонування підприємства	Завдання	Результативний показник	Формула розрахунку
Стратегічна ефективність	Збільшення прибутку підприємства та максимізація показників рентабельності	Комерційна рентабельність (Рком)	Рком=Прч/Врч×100
		Рентабельність власного капіталу (Рвк)	Рвк=Прч/ВК×100
		Рентабельність позикового капіталу (Рпк)	Рпк=Прч/ПК×100
		Рентабельність оборотних активів (Роа)	Роа=Пч/ОАср×100
		Рентабельність виробничих фондів (Рвф)	Рвф=Прч×100/(Фср+МОАср)
		Рентабельність активів (Ра)	Ра= Прч/А×100
		Рентабельність поточних витрат (Рпв)	Рпв= Прч/ПВ×100
Оперативна ефективність	Оптимізація структури капіталу та ефективне управління заборгованістю підприємства	Коефіцієнт фінансового левериджу (Кфл)	Кфл=ПК/ВК
		Коефіцієнт загальної ліквідності (Кол)	Кол=ОА/ПКк
		Коефіцієнт заборгованості (Кз)	Кз=ПК/К
		Коефіцієнт оборотності капіталу (Коб.к)	Коб.к=Врч/К
		Коефіцієнт оборотності власного капіталу (Коб.вк)	Коб.вк=Врч/ВК
		Коефіцієнт оборотності позикового капіталу (Коб.пк)	Коб.пк=Врч/ПК
	Ефективне формування та авансування оборотних активів	Коефіцієнт оборотності оборотних активів (Коб)	Коб=Врч/ОАср
		Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Коб.дз)	Коб.дз=Врч/ОАдз
		Тривалість звороту виробничих запасів (твз)	твз=Звир.×Дк/С
		Тривалість одного обороту товарів (тт)	тт=Зтов.×Дк/С
		Коефіцієнт робочого капіталу (Крк)	Крк=РК/ОАср
Маркетингова ефективність	Ефективне управління збутом продукції	Рівень витратоємності збуту продукції (Рв.зб)	Рв.зб=Вит.зб./Врч×100
		Частка ринку (Дрин.)	Дрин.=Вр підпр./Вр заг.
		Індекс відношення ціни нашого товару до товару конкурента (Іц)	Іц=Цп/Цк
	Задоволення попиту споживачів	Привабливість торгової марки	-
		Ефективність засобів комунікації	-
		Наявність широкого вибору товарів	-
Персонал	Удосконалення організації та умов праці	Продуктивність праці (ПТ)	ПТ= Врч/Чср.сп
		Фондоозброєність (Фосн)	Фосн=Фср/Чср.сп
		Прибуток на одного працівника (Пр на 1прац.)	Пр на 1прац.=Прч/Чср.сп
		Рівень ФОП (Рв.фоп)	Рв.фоп= ФОП/Врч×100
	Ефективна кадрова політика	Коефіцієнт постійності кадрів (Кпос.)	Кпос.=Чк/Чср.сп
		Коефіцієнт плинності кадрів (Кпл)	Кпл=Чвиб./Чср.сп

Умовні позначення: Прч – чистий прибуток; Врч – чиста виручка від реалізації; ВК – сума власного капіталу; ПК – сума позикового капіталу; ОАср – середня сума оборотних активів; Фср – середня вартість основних фондів; МОАср – середня вартість матеріальних оборотних активів; А – сума активів; ПВ – сума поточних витрат; ПКк – вартість короткострокового позикового капіталу; ОА – вартість оборотних активів; К – вартість капіталу; ОАдз – сума дебіторської заборгованості; Звир. – вартість виробничих запасів; Дк – кількість календарних днів; С – собівартість продукції; Зтов. – вартість товарних запасів; РК – робочий капітал; Вит.зб. – сума витрат на збут; Вр підпр. – виручка від реалізації підприємства; Вр заг. – виручка від реалізації в галузі; Чср.сп – середньооблікова чисельність працівників; ФОП – фонд оплати праці; Чк – чисельність працівників на кінець періоду; Чвиб. – кількість працівників, що вибули.